

Voorschoten, Veurseweg 3
Huize Bijdorp: Landhuis & Kapel

bureau voor bouwhistorisch onderzoek J.A. van der Hoeve
Acaciastraat 12 bis A, 3551 BG Utrecht
tel: 030 - 2430147 en 06 - 11360167
jvanderhoeve@telfort.nl

1. Inhoud

1	1. Inhoud
2	2. Voorwoord
3	3. Bouwgeschiedenis van het landhuis/ klooster
3	3.1. Het landhuis (tot 1876)
6	3.2. Herbestemming tot klooster (vanaf 1877)
16	4. Beschrijving exterieur van het landhuis/ klooster
16	4.1. Bouwmassa
16	4.2. Gevels
20	5. Beschrijving interieur van het landhuis/ klooster
20	5.1. Kelder
24	5.2. Begane grond
31	5.3. Eerste verdieping
32	5.4. Kapverdieping
34	6. Waardstelling van het landhuis/ klooster
34	6.1. Gemeentelijk monument
35	6.2. Waardstelling
39	7. Bouwgeschiedenis van de kapel
48	8. Beschrijving exterieur van de kapel
52	9. Beschrijving interieur van de kapel
61	10. Waardstelling van het landhuis/ klooster
61	10.1. Gemeentelijk monument
62	10.2. Waardstelling
	Waardstellingsrepresentatietekeningen I-III

2. Voorwoord

Deze bouwhistorische verkenning met waardestelling van ‘Huize Bijdorp’ is in het laatste kwartaal van 2020 opgesteld in opdracht van de Congregatie van de H. Catharina van Siëna, zusters Dominicanessen van Voorschoten, vertegenwoordigd in dezen door P.J.J. Meijs. De uitvoering van het onderzoek en de rapportage waren in handen van het *bureau voor bouwhistorisch onderzoek J.A. van der Hoeve* (Utrecht).

Het hoofdgebouw is bezocht op 17 september, 8 oktober en 14 oktober. Uitgesloten waren de privé-appartementen. Deze zijn voorzien van dekvloeren, voorzetwanden en verlaagde plafonds. Om desondanks een indruk te verkrijgen is in september één leegstaand appartement bezocht (B 252), gesitueerd op de kapverdieping van het landhuis. In het pensionaat en het nieuwe pensionaat hebben inspecties plaatsgevonden boven verlaagde plafonds om resten van oude interieur-afwerkingen vast te leggen. Dit is samen T. van Ettinger uitgevoerd. Alle foto’s zijn van eigen hand, tenzij anders genoemd.

Het archiefonderzoek werd beperkt door de coronamaatregelen die van overheidswege zijn opgelegd. Het huisarchief was gelukkig zonder beperkingen raadpleegbaar, ondergebracht in het Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven (ENK) in het Kruisherenklooster in St. Agatha bij Cuijk. De belangrijkste bron voor de geschiedenis van de congregatie is de ‘kroniek’, een soort dagboek. Veel van de andere archieven waren digitaal raadpleegbaar, waaronder het bouwtekeningenarchief van de gemeente Voorschoten en diverse beeldbanken. Het kadastraal onderzoek is verricht door *H. Wierds, Historisch Onderzoeksbureau* (Groningen).

Binnen de genoemde beperkingen was het niet mogelijk om ook de 19de-eeuwse bouwtekeningen te achterhalen, uitgezonderd het entreegebouw-noviciaat en keukengebouw. Voor de andere gebouwen kon gelukkig gebruik gemaakt worden van de weergave van de bestaande toestand bij latere verbouwingen. Daarmee zijn voldoende gegevens verworven voor een analyse van de bouwgeschiedenis en een onderbouwde waardestelling.

Dit rapport maakt deel uit van een reeks samenhangende rapporten:

- Huize Bijdorp: Hoofdgebouw (inleiding)
- Huize Bijdorp: Landhuis & Kapel
- Huize Bijdorp: Entreegebouw, noviciaat en rector-gebouw
- Huize Bijdorp: Pensionaat
- Huize Bijdorp: Keukengebouw
- Huize Bijdorp: Nieuwe Pensionaat
- Huize Bijdorp: Bijgebouwen

Het onderzoek was niet mogelijk zonder ondersteuning en hulp. Hen wil ik op deze wijze en bij dezen bedanken. Het bezoek ter plaatse is mogelijk gemaakt door P.J.J. Meijs en T. van Ettinger. Veel dank gaat ook naar alle bewoners en personeel, die mij ontvangen, begeleid en – waar nodig – geassisteerd hebben bij mijn onderzoek. Verder gaat dank uit naar E. van Holland van Cob-Web en M. Piercy van Bouwaccent voor hun ondersteuning.

Ook de medewerkers van de (digitaal) geraadpleegde archieven dank ik voor de geleverde hulp. Speciaal moeten de medewerkers van het ENK genoemd worden, die onvermoeibaar stukken hebben gehaald en per ommegaande reproducties hebben geleverd.

Utrecht, 7 februari 2021

Jan van der Hoeve

3. Bouwgeschiedenis van het landhuis/ klooster

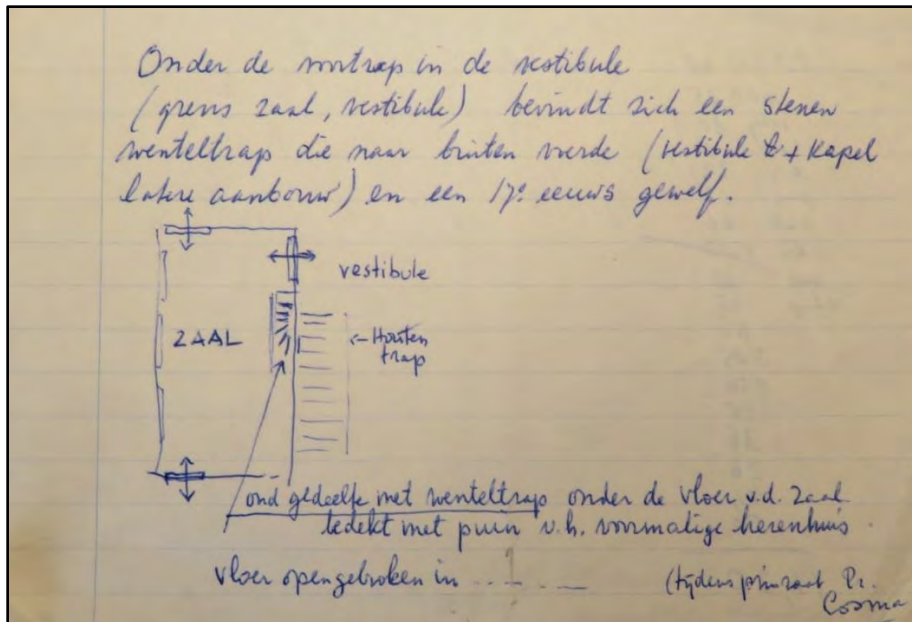
Het landhuis vormt sinds 1876 de kern van het kloostercomplex, maar is nauwelijks meer als zelfstandig gebouw te herkennen. Alleen de achtergevel aan de zijde van de binnenhof en enkele kamers op de begane grond herinneren nog aan het landhuis, zij het in gewijzigde vorm. De verbouwingen zijn moeilijk te volgen, omdat veel bouwtekeningen ontbreken. De ingrijpende verbouwingen uit de jaren zeventig, 1995-'96 en 2002-'04 verhullen veel van de bouwsporen, zodat ook daar weinig houvast aan valt te ontleen. In het rapport 'Hoofdgebouw (inleiding)' is al een overzicht van de bouw- en gebruiksgeschiedenis opgenomen, zodat hier een samenvatting volstaat.

3.1. Het landhuis (tot 1876)

In zijn oorspronkelijke vorm stamt het gebouw uit de 17de eeuw, gelet op de eigendomsgechiedenis vermoedelijk uit circa 1634. De oudst bekende afbeelding van het landgoed en landhuis dateert uit circa 1700. Dan is sprake van een geheel onderkelderd, eenlaags gebouw met een omlopend schilddak. Het grondplan is rechthoekig. De gevels bevatten klooster- en kruisvensters, voorzien van halve luiken (groen beschilderd aan de buitenzijde, rood aan de binnenzijde). Noemenswaard is de entree in de rechterzijgevel, geplaatst in een middenrisaliet met een trapbordes. Aan de oostzijde had het huis een dakopbouw, een gedeeltelijke eerste verdieping op de zolder. In het huidige gebouw zijn hiervan substantiële resten bewaard gebleven. Delen van de gevels, binnenwanden en balklagen moeten nog aanwezig zijn. De meest duidelijke aanwijzingen zijn de gevonden funderingen van de kelders onder de vloer van de ontvangstruimte, waaronder muurwerk, aanzetten van gewelven en een bakstenen trap. De ontvangstruimte op de begane grond heeft bovendien (omstucte) moer- en kinderbinten, wellicht geldt dat ook de aanpalende ruimten.

Het landhuis in zijn 17de-eeuwse vorm, zoals afgebeeld op een vogelvluchtperspectief van het landgoed omstreeks 1700 (Universiteit Leiden, nr. UBLCKA_COLLBN_Port_13_N_67). De entree is in een middenrisaliet opgenomen.

Schets van de gevonden funderingen van een kelder, trap en gewelf, behorend bij een brief van zuster Jacqueline aan zuster Samuela Bombeke, 20 januari 1991 (Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven, AR-Z040-44).

Uit de vroege 18de eeuw stamt een deel van de interieur-afwerking van het landhuis, zoals het stucplafond van de ontvangstruimte in Lodewijk-XIV-stijl, lambriseringen, diverse kozijnen en (eikenhouten) deuren in de ontvangstruimte, het museum en de gang. De ruimten op de bel-etage moeten gewijzigd zijn door verlaging van de begane-grond-vloer, hetgeen ten koste ging van de onderliggende kelder. Het nieuwe vloerniveau van de begane grond lag daarmee ongeveer ter hoogte van het maaiveld.

Het stucplafond van de ontvangstkamer uit de vroege 18de eeuw.

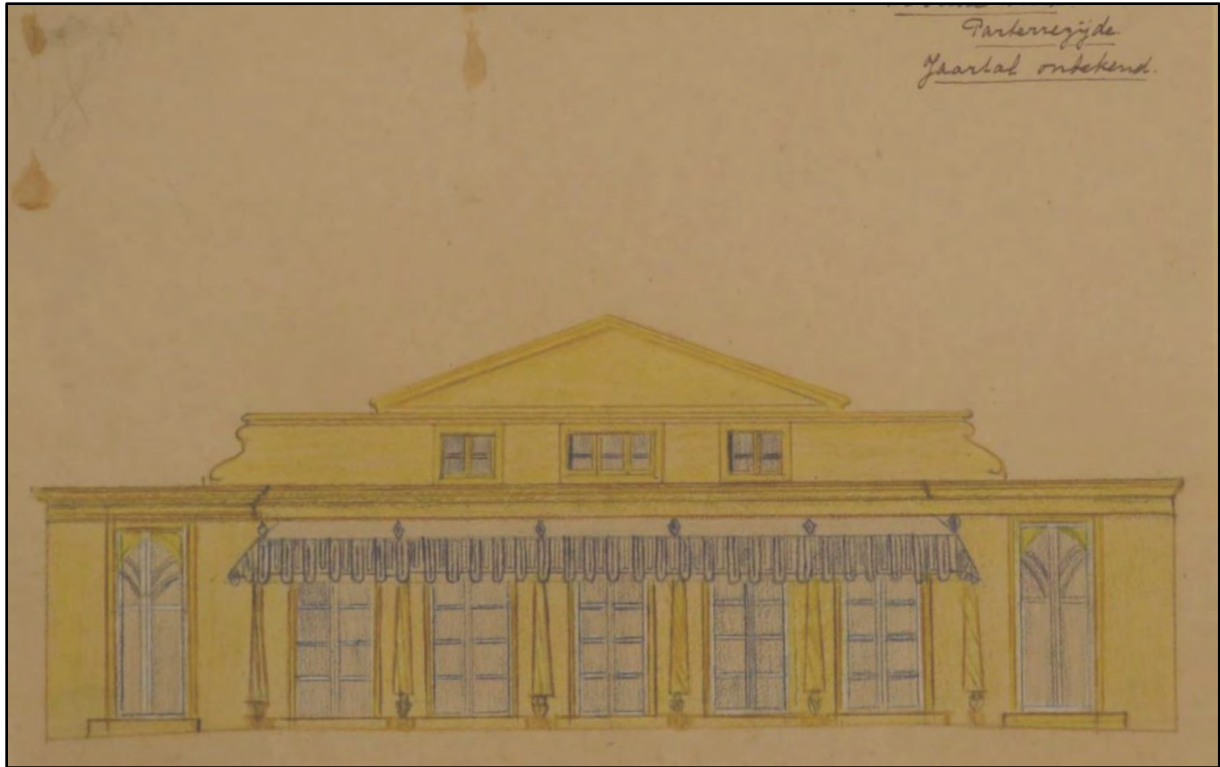

Uitsnede uit de kadastrale minuut uit circa 1830 (RCE beeldbank, nr. MIN08219B01). Het landhuis had aan de zuidzijde twee smalle aanbouwen, die de entree flankeren.

Omstreeks 1800 moet het landhuis aan weerszijden zijn uitgebreid, wellicht in twee opeenvolgende bouwfases. Ter weerszijden van de entree in de zuidgevel zijn twee kleine paviljoens gerealiseerd. Deze staan afgebeeld op de kadastrale minuut uit circa 1830. Aan de noordzijde bevindt zich een onderkelderde aanbouw. Hiervan is in elk geval nog de kelder behouden, waarvan de balklaag bestaat uit grenenhouten balken en bakstenen troggewelfjes.

De gevels moeten in deze periode ook zijn gemoderniseerd, waarbij deurkozijnen met tuindeurstellen en vensters met hoge schuiframen zijn geplaatst, alle voorzien van sierlijke bovenlichten in empirestijl. Om de bouwsporen in de gevels te camoufleren is gekozen voor een gepleisterde afwerking met een beschildering. Tegen de achtergevel stond een veranda op pijlvormige kolommen. Interessant is dat het dak aan de achterzijde schuil ging achter een attiek met fronton, de opvolger van de 17de-eeuwse dakopbouw. Aan de voorzijde is een attiek toegevoegd.

Er zijn in het huisarchief twee afbeeldingen behouden gebleven, waarvan de herkomst en datering onduidelijk zijn. De onderschriften doen vermoeden dat het de toestand is waarin de zusters dominicanessen van Siena het gebouw verwierven in 1876.

*Parterrezijde
Jaartal onbekend.*

Tekening van het landhuis in 1876, vermoedelijk omstreeks 1970 hertekend door een van de zusters (Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven, ENK_AR-Z040-40). Een tweede exemplaar is afgebeeld in het overzicht van de bouwgeschiedenis.

De voormalige woonkamer van Farensbach als ontvangstkamer van het klooster, foto uit circa 1900 (ENK_AR-Z040-3010-03).

Het hoofdgebouw van het klooster gezien vanuit het oosten, foto omstreeks 1880 (huisarchief). Ingetekend is de bouwfaserings. Op deze foto is op de begane grond de oudste kern herkenbaar (rood) met de twee aanbouwen uit circa 1800 (blauw). De achtergevel heeft hoge vensteropeningen met sierlijke bovenlichten. De aanbouw uit 1877 (groen) aan de rechterzijde onderscheidt zich door afwijkende vensters. De eerste verdieping uit 1877 heeft een reeks balkondeuren, die toegang geven aan de vernieuwde veranda met balkon (circa 1879).

Rechts is de gang naar het pensionaat herkenbaar, gebouwd in 1879. Deze gang met trappenhuis is onderdeel van het 'keukengebouw'.

Het hoofdgebouw van het klooster gezien vanuit het zuidwesten, foto omstreeks 1880 (huisarchief). Herkenbaar is het verhoogde landhuis, voorzien van een 19de-eeuwse aanbouw met oudere kern (links) en twee kleine vroeg-19de-eeuwse aanbouwen ter weerszijden van de hoofdentree (rechts).

De voormalige woonkamer van Farensbach als spreekkamer van het klooster, Ansichtkaart uit het eerste kwart van de 20ste eeuw (collectie auteur).

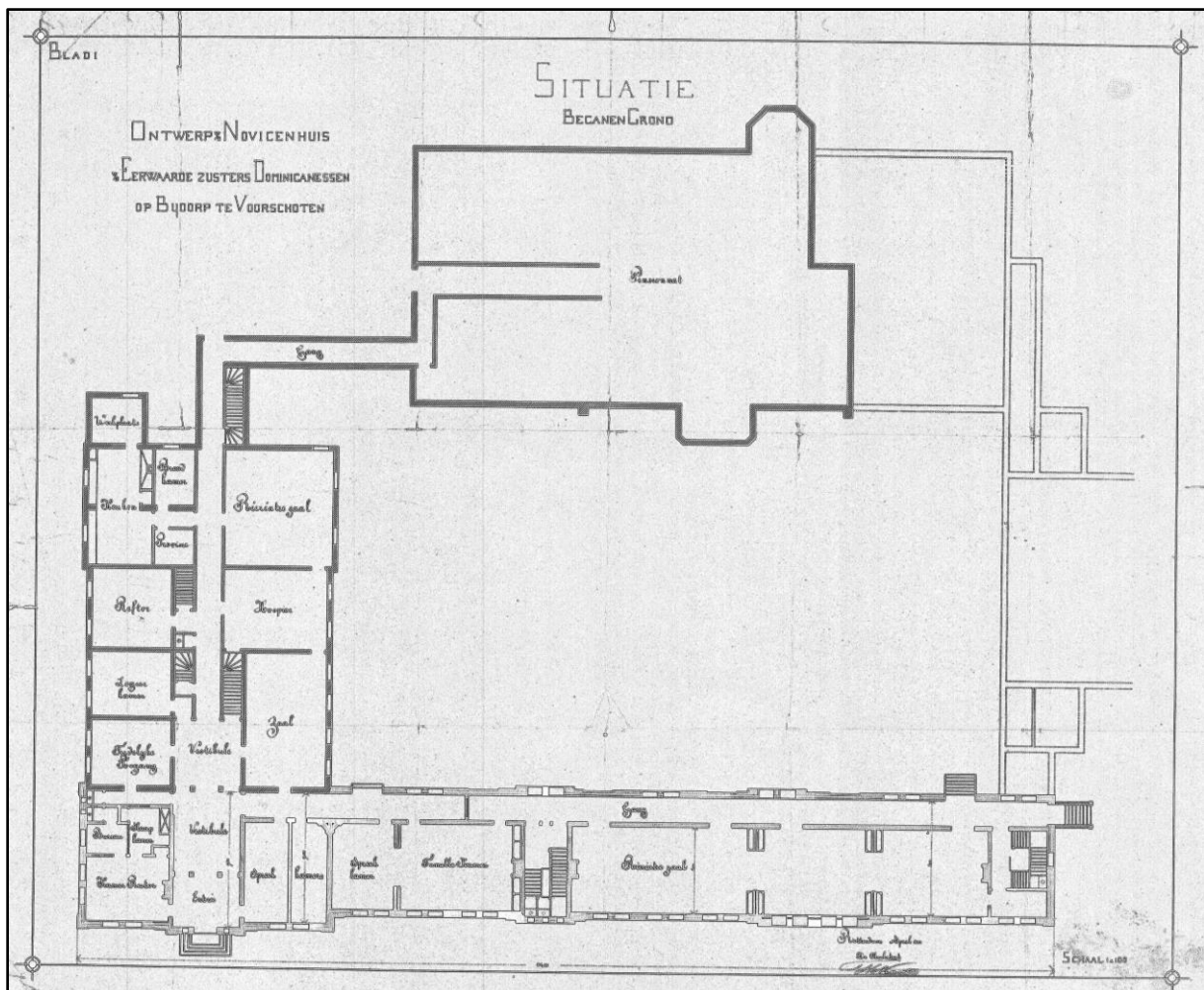
De voormalige woonkamer van Farensbach als spreekkamer van het klooster, Ansichtkaart uit het eerste kwart van de 20ste eeuw (collectie auteur). De kleine veranderingen in de inrichting tonen zich het beste in de nieuwe lamp.

De aansluiting van het entreegebouw op het landhuis, fragment van de bouwtekening voor de bouw van het entreegebouw en noviciaat, behorende bij de primaire bouw in 1887 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Afgebeeld is de begane grond. Ingetekend zijn de bouwfasen van het landhuis (rood: 17de-eeuwse kern, blauw: aanbouwen uit de vroege 19de eeuw, groen: circa 1877).

3.2. Herbestemming tot klooster (vanaf 1877)

Enkele jaren na aankoop door de zusters dominicanessen van Siena is het landhuis compleet gewijzigd. Het is daarmee het hoofdgebouw van het klooster geworden, de kern van het huidige complex. Met de verbouwingen (circa 1877) is het landhuis een tweelaags gebouw met een dubbel schilddak geworden, voorzien van een tweelaags aanbouw met een schilddak aan de noordzijde en twee platgedekte eenlaags aanbouwen ter weerszijden van de hoofdentree (zuidzijde, circa 1800). Op de begane grond zijn indeling en interieur-afwerking vernieuwd, afgezien van de 'woonkamer'. Bij de verkoop van het huis aan de zuster was namelijk overeengekomen dat deze woonkamer van de laatste particuliere eigenaar, Farensbach ongewijzigd behouden moest blijven. Zelfs het meubilair is nog aanwezig. De naastgelegen 'museumruimte' is gemoderniseerd met een laat-19de-eeuws stucplafond en schouw (circa 1880). De eerste verdieping werd ontsloten door middel van een nieuwe trap, een trap die later als benepen werd omschreven. Met de bouw van het pensionaat (1879) kwam een tweelaags verbindingsgang tot stand. Deze sloot aan op de middengangen op de begane grond en eerste verdieping van het landhuis.

Bouwtekening voor de bouw van het entreegebouw en noviciaat, behorende bij de primaire bouw in 1887 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Afgebeeld is de begane grond van het landhuis (midden, links), het pensionaat (boven) en entreegebouw/ noviciaat (onder).

Een belangrijke wijziging voor het landhuis was de bouw van de zuidvleugel, bestaande uit een noviciaat met entreegebouw (1887). Voor het entreegebouw moesten de beide aanbouwen uit circa 1800 ter weerszijden van de oude entree verdwijnen.

Met de aanhechting en vergroting van de kapel (1894/ 1919) hebben opnieuw stevige verbouwingen plaatsgevonden, die nader worden toegelicht in het hoofdstuk over de kapel. De kapel doorsnijdt de bouwmassa van het landhuis. In deze periode moet het dak van het landhuis zijn huidige vorm hebben gekregen, een kap met plat en vier schilden. De kapconstructie moet daarbij geheel zijn vervangen. Er valt in de huidige constructie immers niets meer te herkennen van het dubbele schilddak uit de late 19de eeuw. De gevels ter weerszijden van de kapel zijn vernieuwd in eclectische stijl (1894), passend bij het noviciaat, de kapel en het pensioonaat. Het landhuis werd op die wijze aan de buitenzijde meer onderdeel van het totale complex.

Ook de indeling en het interieur moeten in deze periode zijn aangepast. Zo is de trap tussen de begane grond en eerste verdieping vernieuwd.

In 1894 is een ‘onderaardsche gang’ onder de veranda gerealiseerd als verbinding tussen het landhuis en noviciaat. Dat gaf mogelijkheid tot een betere scheiding tussen de ‘profesten’ en de novicen, een essentieel onderdeel van het functioneren van het kloostercomplex.

Links: de entreehal van het landhuis met de trap naar de eerste verdieping, ansichtkaart uit circa 1920 (collectie auteur). Deze trap dateert vermoedelijk uit 1919.

Rechts: uitsnede uit een luchtfoto van het complex, ansichtkaart 1931 (collectie auteur). Op deze foto valt te zien dat het landhuis intussen een nieuwe kap heeft, een kap met plat en schilden in plaats van de evenwijdige schilddaken. Ter weerszijden van de kapel zijn de gevels uitgevoerd in een eclectische stijl (1894), waarmee het landhuis beter is ingepast in het totale complex.

Bouwaanvraag voor een inrichting van een nieuwe recreatiezaal en vernieuwing van de veranda, vergunning 7 december 1979 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door het architectenbureau De Bruijn.

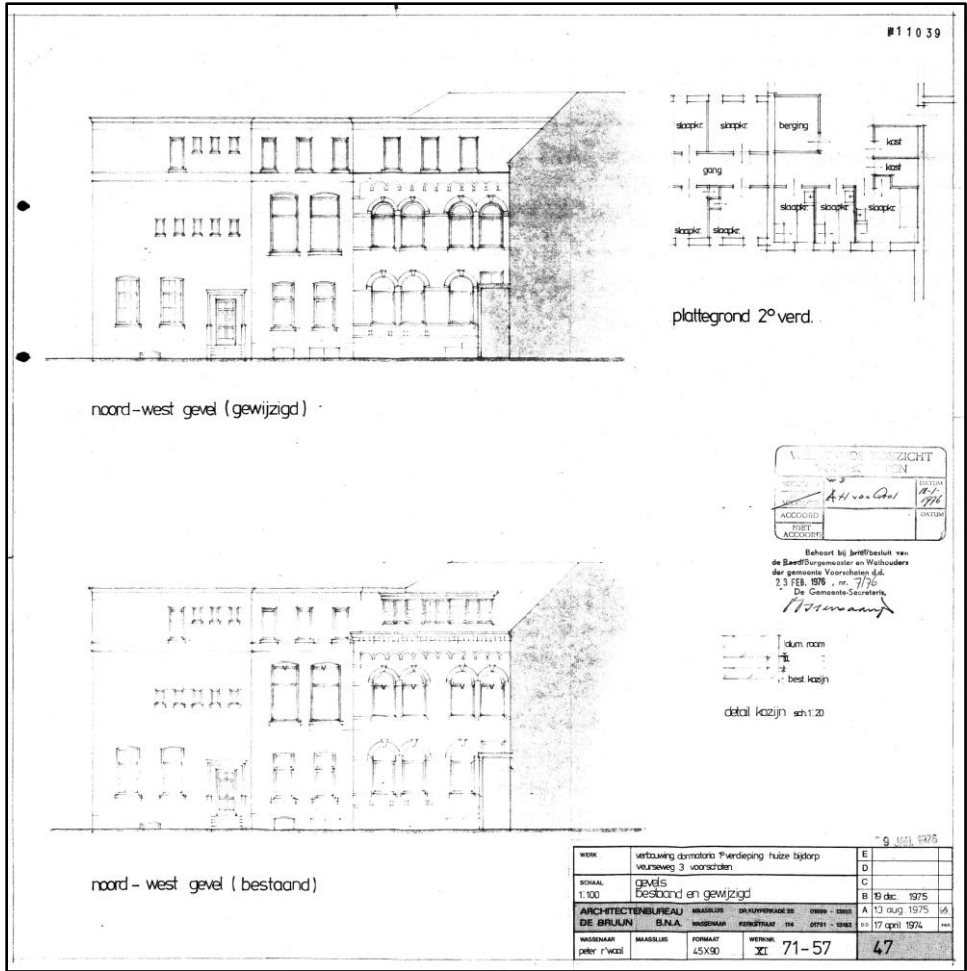
Afgebeeld is de achtergevel van het landhuis in bestaande toestand. Links is de (17de- en 19de-eeuwse) kern van het landhuis te zien, voorzien van een veranda uit de jaren twintig. De brede dakkapel getuigt van een herinrichting van de slaapgelegenheden (circa 1930). Rechts is de 19de-eeuwse uitbreiding van het landhuis te zien, die doorloopt in het keukengebouw. De eenlaags erker dateert uit 1923.

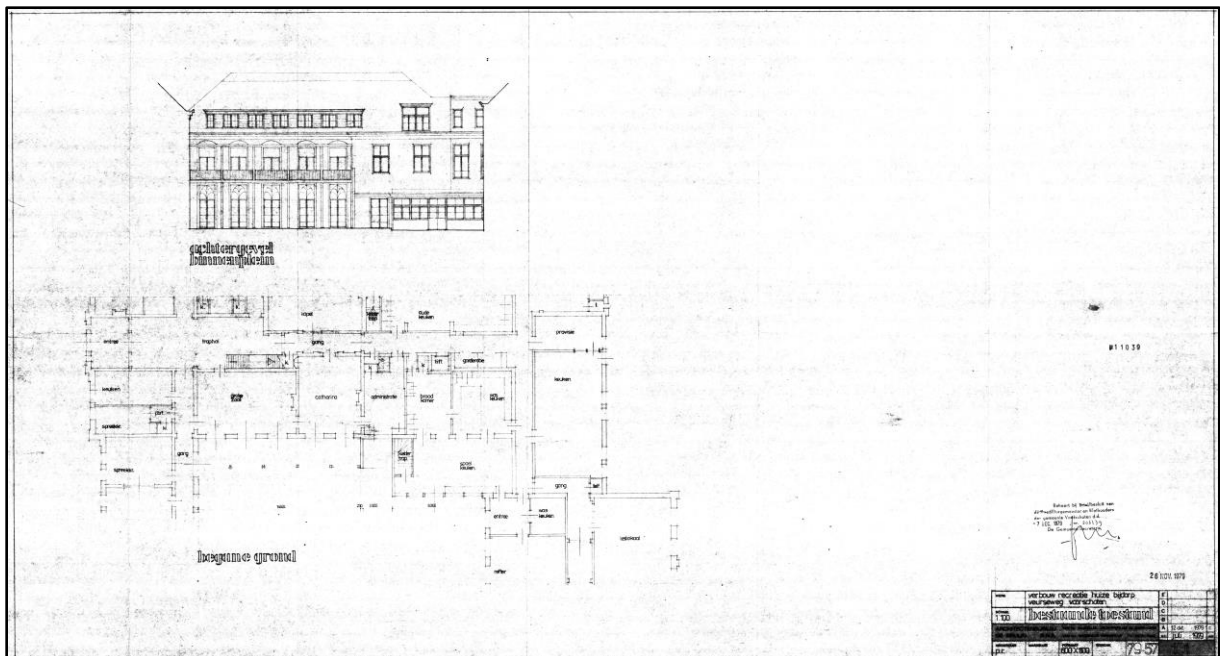
Het pensionaat na de verbouwingen van 1937-'38 (Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven, ENK_AR-Z040-3011-08). In de marge staat de eenlaags erker-aanbouw van het landhuis afgebeeld.

Gedurende de 20ste eeuw hebben veel aanpassingen plaatsgevonden in de indeling en interieur-afwerking van het landhuis en aangrenzende bouwdelen. Bij de herinrichting van een dienstruimte bij de vernieuwde keuken is in 1923 een eenlaags erker-aanbouw tegen de oostgevel van het landhuis tot stand gekomen, gelegen aan de binnenhof. Deze aanbouw bevatte een waskeuken en broodkamer. Het naastgelegen balkon moest geheel vernieuwd worden, alsook de daaronder gelegen open veranda. Een directe toegang tot de kelders en ondergrondse verbinding met het noviciaat werd mogelijk door toevoeging van een keldertrap, de houten keldertrap die vanaf de middengang bereikbaar is. Gelijktijdig zijn de woonkamers op de begane grond gerenoveerd.

De zolders zijn in de jaren twintig of dertig van de 20ste eeuw ingericht tot slaapcellen, waarvoor op het achterschild van het landhuis een brede dakkapel is toegevoegd. In 1976 is een deel van het dak aan de voor- of westzijde vervangen door een extra verdieping, de tweede verdieping met zitslaapkamers.

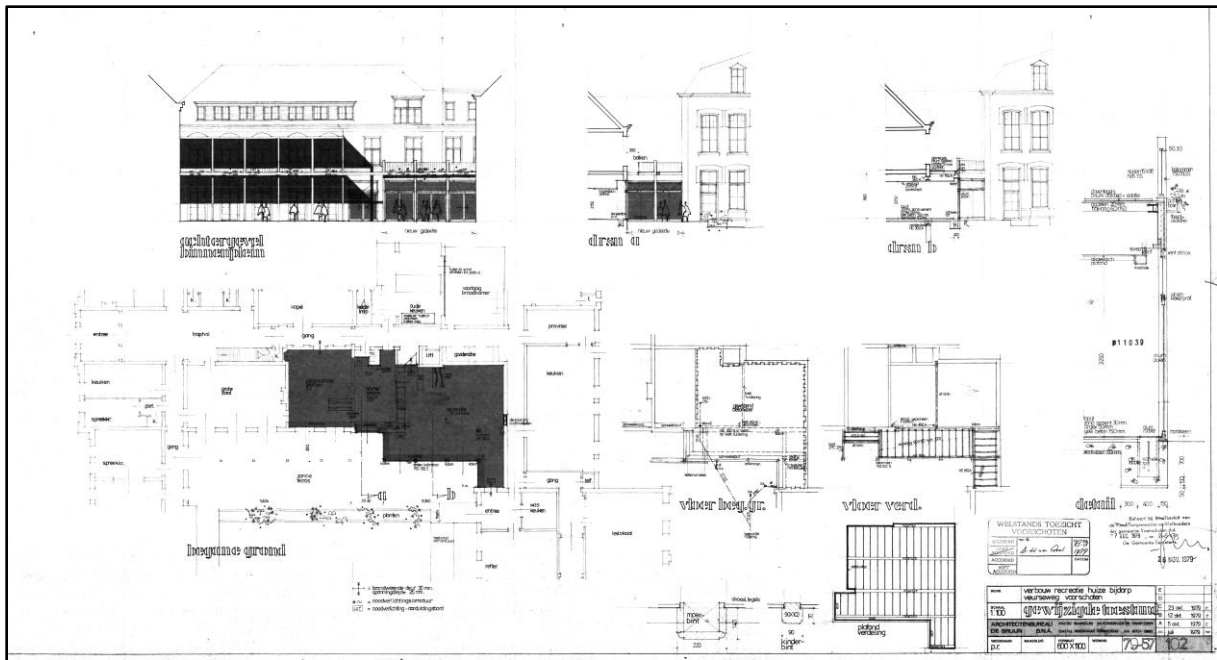

Bouwaanvraag voor verhoging van een deel van het landhuis met een extra verdieping, aansluitend op het 'keukengebouw', vergunning 23 februari 1976 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door het architectenbureau P.N. de Bruijn.

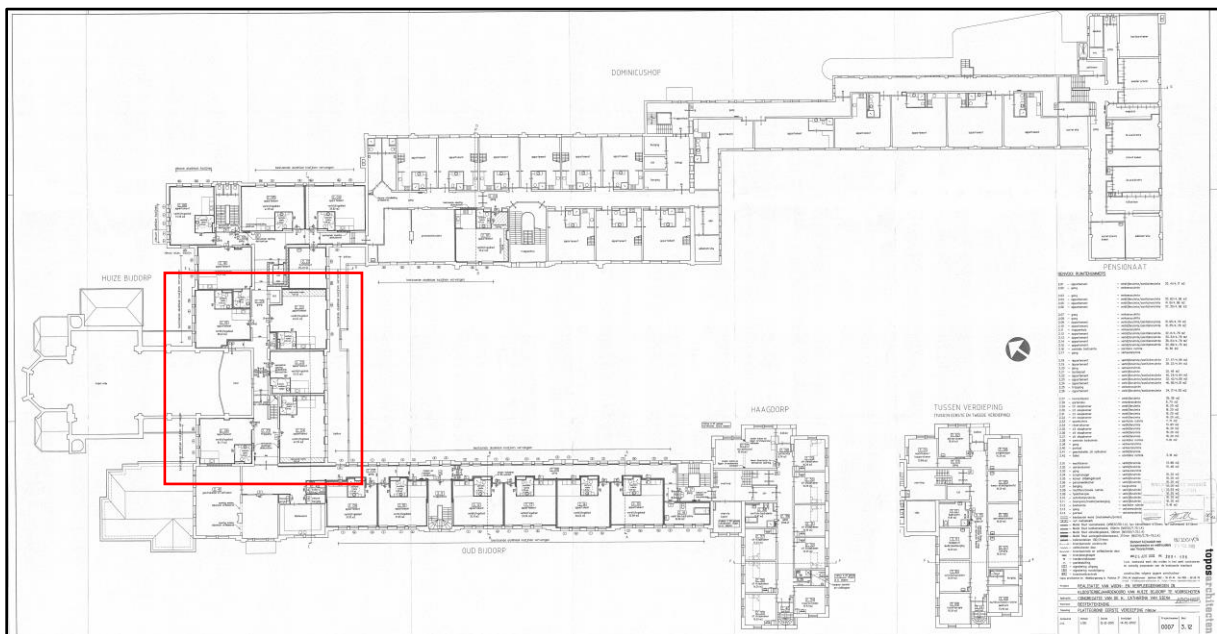

Bouwaanvraag voor een inrichting van een nieuwe recreatiezaal en vernieuwing van de veranda, vergunning 7 december 1979 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door het architectenbureau De Bruijn.

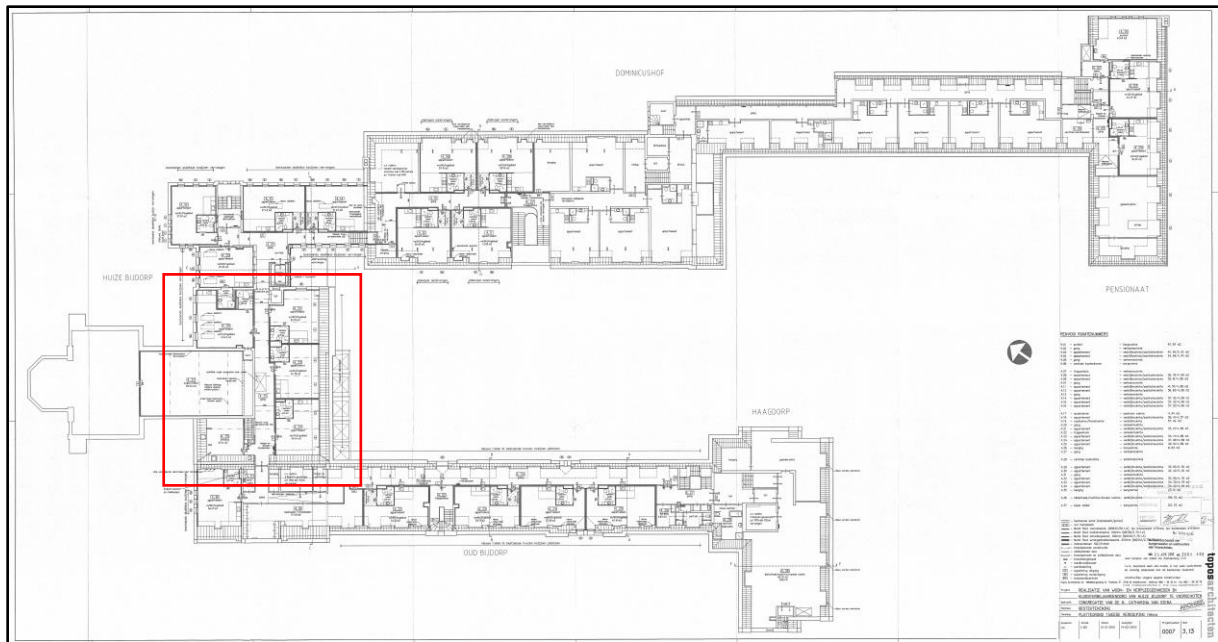
Afgebeeld is de plattegrond van de begane grond (onder) en westgevel van het landhuis (boven) in bestaande toestand.

Bouwaanvraag voor een inrichting van een nieuwe recreatiezaal en kamer van de priorin en vernieuwing van de veranda, vergunning 7 december 1979 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door het architectenbureau De Bruijn. Afgebeeld is de plattegrond van de begane grond (onder) en westgevel van het landhuis (boven) in vernieuwde toestand. De museumkamer is aangeduid als administratiekantoor.

Bouwaanvraag voor herinrichting van de eerste verdieping en zolderverdieping van het complex tot appartementen, vergunning 25 april 2002 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door Topos architecten. Afgebeeld is de eerste verdieping.

Bouwaanvraag voor herinrichting van de eerste verdieping en zolderverdieping van het complex tot appartementen, vergunning 25 april 2002 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door Topos architecten. Afgebeeld is de zolderverdieping.

In de jaren zeventig en tachtig van de 20ste eeuw hebben diverse modernisering en in het interieur plaatsgevonden, die – voor zover relevant – benoemd worden in de beschrijvingen. Op deze plek moeten in elk geval de inrichting van een nieuwe recreatiezaal en kamer van de priorin en de vernieuwing van de veranda worden genoemd, waarvoor vergunning is verleend op december 1979. Het ontwerp kwam opnieuw van het architectenbureau De Bruijn. De nieuwe recreatiezaal koppelt het landhuis met de ‘keukenaanbouw’. Deze koppeling is in 2002-‘04 nog versterkt door de gepleisterde afwerking van de achtergevel van het keukengebouw.

In 1994 is het administratiekantoor naast de woonkamer van Farensbach heringericht tot een museumkamer, hetgeen beschreven wordt in de kroniek: *‘In de maand maart [1994] hebben Z. Marie-Henri en Z. Marie-Lidune het zgn. Museum ingericht v/d kamer tegenover de hoofdingang v/d kapel. In de vitrines v/d wad werden de poppen geplaatst, die Z. Damianan Binnekade b.g.v. het 150-jarig bestaan v/d Congregatie had gemaakt. Ze zijn gekleed i/d verschillende costuums, di we i/d loop van die anderhalve eeuw hebben gedragen. In 4 grote los staande vitrines werden divers curiosa en oude voorwerpen geplaatst, uit kapel, Antillen en bibliotheek. Een grote spiegel met aan weerszijden een staande engel, afkomstig uit R’dam Walunburg, verfraaien de schoorsteenmantel.’¹*

In 1995-’96 zijn de leegstaande lokalen op de eerste verdieping en de zolders van het Pensioonaat herbestemd en heringericht tot ‘woon- en verpleegeenheden in het klooster- en bejaardenoord Huize Bijdorp’ (appartementen). De plannen hiervoor zijn getekend door Topos architecten. Een tweede reeks appartementen kwam tot stand bij de verbouwing in 2002-‘04, toen ook het landhuis en noviciaat ingericht werden tot appartementen. Onderdeel hiervan was de vernieuwing van de ramen in aluminium, evenals de vervanging van de dakkapel op het achterschild van het landhuis.

¹ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1994/ 23

4. Beschrijving exterieur van het landhuis/ klooster

4.1. Bouwmassa

Het landhuis is de kern van het kloostercomplex ‘Huize Bijdorp’, oorspronkelijk een landhuis op een royaal landgoed vlak ten zuiden van het dorp Voorschoten. Het is in de late 19de eeuw en vroege 20ste eeuw volledig geïntegreerd in het kloostercomplex met pensionaat, keukengebouw en noviciaat.

Met enige moeite valt het landhuis nog te herkennen als een rechthoekig tweelaags gebouw met een kap met plat en vier schilden. De bouwmassa wordt aan de voorzijde doorsneden door de kapel (1894/ 1919). Aansluitend daarop is een deel van het dak verhoogd tot drie bouwlagen met een plat dak (1976). Verder is aan de oostzijde een ophoging zichtbaar, behorende bij een lift (1968).² Tegen de achtergevel staat een tweelaags galerij met balkon, die aansluit op eenlaags aanbouw met een balkon (1979).

4.2. Gevels

De gevel aan de zijde van de binnenhof (oostgevel) is de meest herkenbare gevel van het landhuis. Er is sprake van een gepleisterde tweelaags langgevel, voorzien van een gebroken-witte beschildering. Hiertegen aan staat een tweelaags stalen galerij uit 1979, opvolger van een meermaals gewijzigd laat-19de-eeuwse exemplaar. In de opbouw van de achtergevel valt nog een driedeling te herkennen, namelijk links het verhoogde 17de-eeuwse gebouw, dan de 19de-eeuwse aanbouw en rechts een ‘opvulling’ uit 1919/ circa 1925. Het laatstgenoemde deel is feitelijk onderdeel van het keukengebouw, de verbinding tussen landhuis en pensionaat. Het lijkt onderdeel van het landhuis door de gepleisterde afwerking en beschildering.

De verhoogde 17de-eeuwse kern heeft op de begane grond een vijftal deuropeningen, bestaande uit de (verlengde) vroeg-19de-eeuwse kozijnen, naar buiten draaiende deurstellen (1923) met glaspanelen, een kalf (1923) en een sierlijk bovenlicht (vroege 19de eeuw/ circa 1800). Het valt duidelijk te herkennen dat de kozijnen zijn aangepast op deze naar buiten draaiende deuren, niet alleen door de bochtscharnieren maar door ook de aansluiting van het kalf op de stijlen. Alle kozijnen zijn afgezet met een lijst. Het middelste kozijn heeft een afwijkende lijst, namelijk op de negge in plaats van in de negge. Mogelijk was dit vanouds de enige deuropening. De flankerende kozijnen waren oorspronkelijk vensterkozijnen, zo worden ze omschreven in de kroniek van 1923; deze moeten in het genoemde jaar zijn verlengd/aangepast tot deuropeningen. De eerste verdieping heeft zware vensterkozijnen (circa 1880), voorzien van nieuwe ramen (2002). Het dakschild wordt ingenomen door een brede dakopbouw, voorzien van een reeks vensters (voor de zolder-appartementen). Deze dakkapel stamt in aanzet uit de jaren twintig, maar is geheel vernieuwd in 2002.

De 19de-eeuwse aanbouw heeft op de begane grond een aluminium pui, die doorloopt in de eenlaags aanbouw in de hoek tussen landhuis en pensionaat. Deze puien horen bij de kamer van de priorin en de vernieuwde recreatiezaal (1979). De eerste verdieping bevat soortgelijke vensters als de verhoogde 17de-eeuwse kern, eveneens met aluminium ramen uit 2002.

Het dakschild wordt gedekt door leien in Maasdekking. De lift valt te herkennen in de opbouw in het dak.

² Gemeente Voorschoten, bouwvergunningen: bouwvergunning voor een lift, 30 mei 1968.

De achtergevel van het landhuis/ klooster, gezien vanaf de binnenhof.

De oostgevel van het landhuis, gezien van de binnenhof. Links is de verhoogde 17de-eeuwse kern herkenbaar, rechts daarna de 19de-eeuwse uitbreiding. Rechts in de hoek tussen het landhuis en het pensioonaat staat een onderdeel van het keukengebouw met een erker (1919/ 1923). Ook het laatstgenoemde deel van deze gevel heeft een geschilderde pleister-afwerking, zodat dit bouwdeel zich niet meer onderscheidt van het landhuis.

Links: de begane grond van de oostgevel van het landhuis, voorzien van hoge kozijnen met tuindeuren (1923) en een sierlijke bovenlichten (vroeg 19de eeuw). Vermoedelijk was er vóór 1923 sprake van vensters met schuiframes. Alleen het middelste kozijn was vermoedelijk vanouds een deur.

Rechts: één van de kniescharnieren van de tuindeuren op de begane grond van de oostgevel van het landhuis.

Links: één van de 19de-eeuwse vensters op de eerste verdieping van het landhuis, voorzien een aluminiumraam uit 2002-'04. Op de voorgrond staat de tweelaags veranda uit 1979.

Rechts: de dakkapel op het oostelijke dakschild van het landhuis, oorspronkelijk uit 1923 maar totaal vernieuwd in 2002-'04.

Links: het noordelijk deel van de westgevel van het landhuis, vernieuwd in eclectische stijl in 1895. Kenmerkend zijn de rondboogvensters, de spekbanden, aanzet- en sluitstenen in de ontlastingsbogen en het afsluitende boogfries. De verhoging van deze gevel – tweede verdieping – stamt uit 1976. Links sluit de gevel van het keukengebouw aan, eveneens verhoogd tot drie bouwlagen (circa 1925).

Rechts: het zuidelijke deel van de westgevel van het landhuis, vernieuwd in eclectische stijl in 1895. Kenmerkend zijn de rondboogvensters en -deuren, de spekbanden, aanzet- en sluitstenen in de ontlastingsbogen en het afsluitende boogfries. Op het dakschild is nog een originele dakkapel zichtbaar.

De westgevel van het landhuis is aan weerszijden van de kapel vernieuwd in de late 19de eeuw (1895?). Deze beide geveldelen zijn uitgevoerd in schoon metselwerk, voorzien van een uitkragende borstwering op een boogfries. Natuursteen is gebruikt voor spekbanden, aanzet- en sluitblokken in de bogen en de consoles en sluitstenen van het boogfries. Aan de zijde van het entreegebouw (zuidzijde) wordt de gevel afgesloten door een houten gootlijst. Aan de andere zijde (noordzijde) is de gevel verhoogd met een extra bouwlaag (1976).

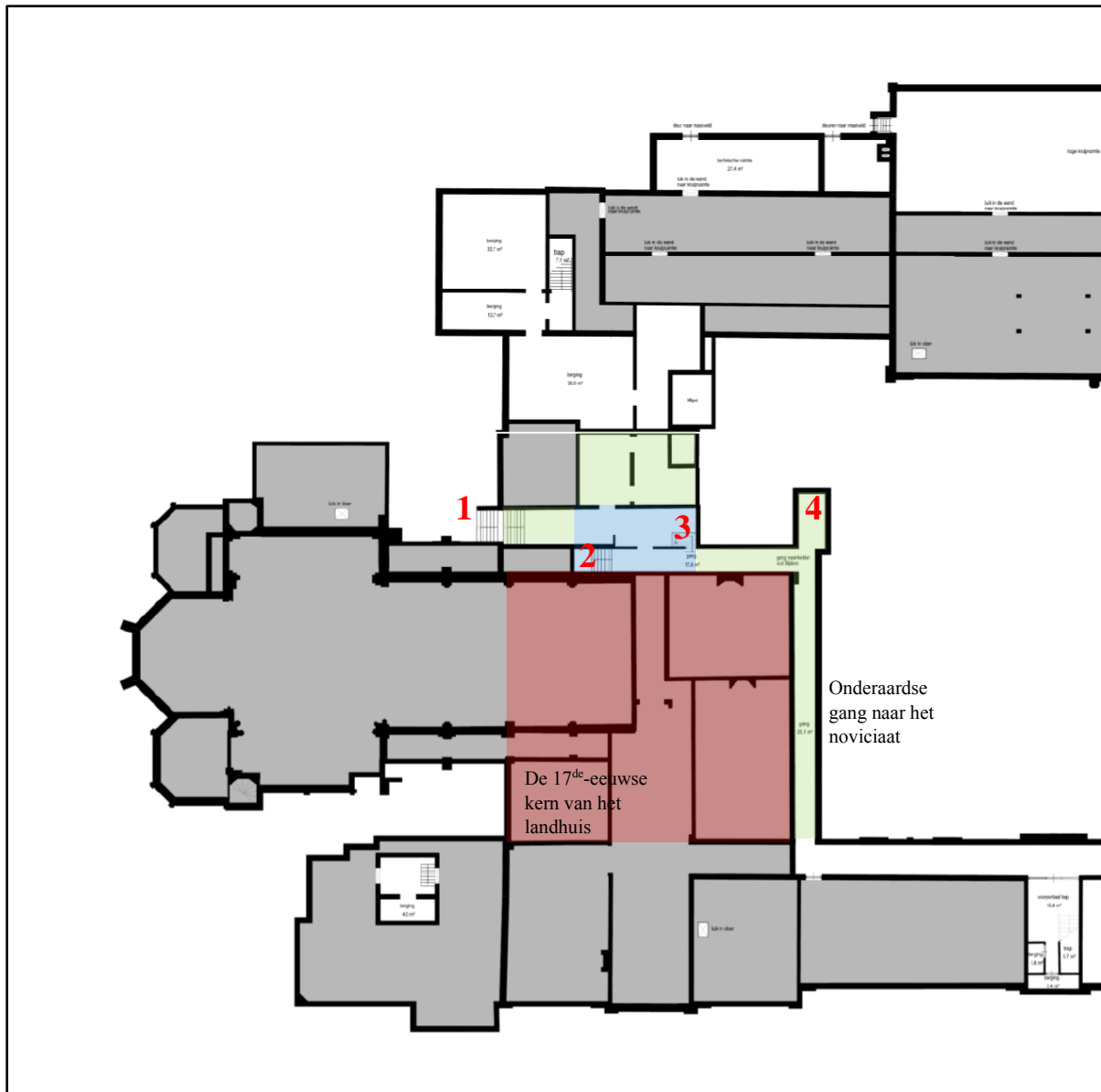
Op de begane grond bevinden zich rondboogopeningen met deurstellen respectievelijk enkelvoudige vensters met halfronde bovenlichten, alle gemoderniseerd in 2002-'04. Op de eerste verdieping zijn dit rondboogvensters met enkelvoudige ramen met halfronde bovenlichten, eveneens uit 2002-'04. De tweede verdieping van het noordelijke deel van de gevel bevat enkelvoudige vensters, waarvan de ramen zijn vernieuwd in 2002-'04.

Het dakschild aan de zuidzijde heeft een originele dakkapel met afgewolfde steekkap.

5. Beschrijving interieur van het landhuis/ klooster

5.1. Kelder

Het 17de-eeuwse huis was geheel onderkelderd met een souterrain, zoals blijkt uit de vogelvluchtplattegrond uit circa 1700. Door de verlaging van het vloerpeil van de bel-etage (vermoedelijk vroege 18de eeuw) is deze kelder in onbruik geraakt; de gewelven moeten zijn ingeslagen. Er zijn resten van gewelven gevonden, toen de vloer van de 'woonkamer' in 1969 is gerepareerd.

Opmeting van de kelders onder het landhuis, Alphaplan 2015 (huisarchieff). In rood zijn de verdwenen kelders onder het 17de-eeuwse landhuis aangegeven, waarvan alleen archeologische resten aanwezig zijn (muurwerk, kolommen, gewelven, vloeren e.d.). Lichtblauw gekleurd is de kelder van de vroeg-19de-eeuwse aanbouw aan de noordzijde, voorzien van houten balken met bakstenen troggewelfjes. De kelders van de aanbouwen uit 1876 en 1894 zijn groen gekleurd, deze hebben stalen balken en bakstenen troggewelfjes. Rechts is de onderaardse gang uit 1894 zichtbaar. De nummers verwijzen naar trappen.

Links: de vroeg-19de-eeuwse kelder onder het landhuis met doorzicht in de gang naar de buitentrap (westgevel van landhuis, nr. 1)³, late 19de eeuw.

Rechts: de balklaag van grenenhouten balken met bakstenen troggewelfjes in de vroeg-19de-eeuwse kelder. Links op de voorgrond is een secundaire raveling te zien.

Links: detail van de balklaag van grenenhouten balken met bakstenen troggewelfjes in de vroeg-19de-eeuwse kelder onder het landhuis. De inkeping in de balk verwijst naar de aansluiting van een bakstenen troggewelf.

Rechts: overzicht van de balklaag van de vroeg-19de-eeuwse kelder.

De noordelijke aanbouw van het huis heeft een kelder uit de vroege 19de eeuw, die dus lager ligt dan de 17de-eeuwse kelders. Deze vroeg-19de-eeuwse kelder heeft een enkelvoudige grenenhouten balklaag met bakstenen troggewelfjes. De gemetselde wanden zijn gepleisterd en gekalkwit. De laat-19de-eeuwse uitbreiding hiervan heeft ijzeren balken met troggewelfjes. Deze kelder wordt ontsloten door twee trappen, gelegen ter weerszijden van de gang op de begane grond (nummers 2 en 3)⁴. De gemetselde trap naast de kapel (2) is de entree van de ‘onderaardsche gang’, vermoedelijk uit 1894. De houten trap (3) is een eenvoudige houten diensttrap, die de balklaag doorsnijdt. Deze stamt uit 1923. De buitentrap (1) stamt vermoedelijk ook uit de late 19de eeuw, maar is wel gemoderniseerd.

³ Deze nummers verwijzen naar de plattegrond op pagina 20 van dit rapport.

⁴ Zie noot 3.

Links: de laat-19de-eeuwse kelder onder het landhuis (circa 1877). Herkenbaar is de balklaag van ijzeren balken met stenen troggewelfjes. De dwarswandjes horen vermoedelijk bij installaties.

Rechts: de gang naar de buitentoegang, vermoedelijk uit circa 1877. Ook deze gang heeft een balklaag van stalen balken en bakstenen troggewelfjes.

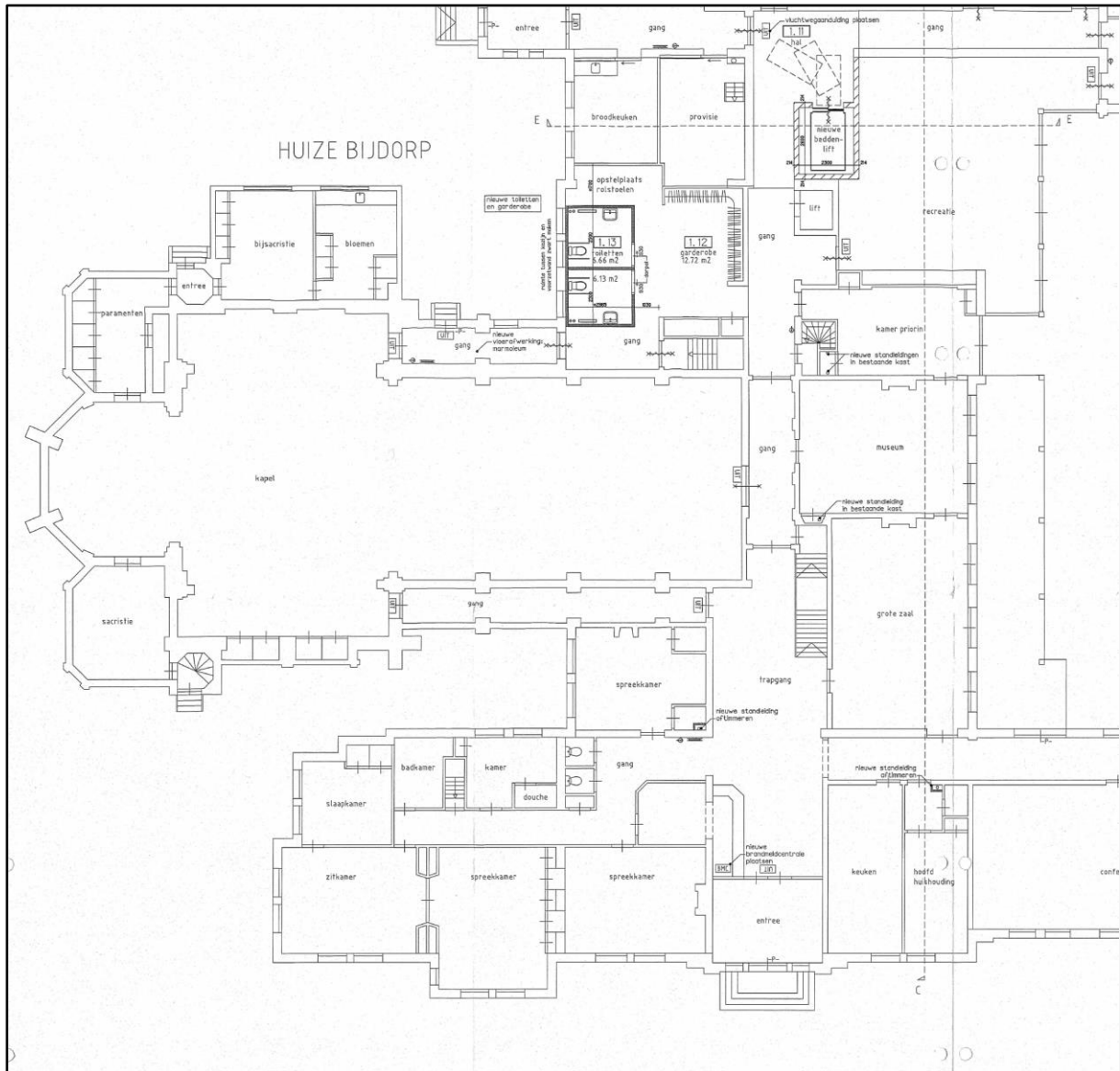

Links: de trap naar de 'onderaardsche gang' uit 1894, gelegen naast de kapel (trap 2).

Midden: de aansluiting tussen de noordelijke en oostelijke vleugel van de 'onderaardsche gang' (1894) tussen landhuis en noviciaat.

Rechts: de oostelijke vleugel van de 'onderaardsche gang' (1894) tussen het landhuis en noviciaat, gelegen onder de veranda.

Meest bijzondere onderdeel in dat keldercomplex is de ‘keldergang’ of ‘onderaardsche gang’ uit 1894, die een verbinding vormt tussen de kelders van het noviciaat en het landhuis. Deze keldergang ligt onder de veranda aan de zijde van de binnenhof. De uitvoering is eenvoudig, namelijk een vloer van dubbel hard gebakken tegels, gepleisterde en gewitte wanden en stalen balken met troggewelfjes. Een deel van het plafond is afgewerkt met houten delen. Licht wordt verkregen door de glasplaten in het plafond. Wateroverlast heeft meermalen genoodzaakt tot herstellingen en aanpassingen. Er zijn twee trappen als toegang herkenbaar, namelijk een trap naast de kapel (2) en een buitentrapp (4). Van die laatste is alleen nog een wolfskuil aanwezig.

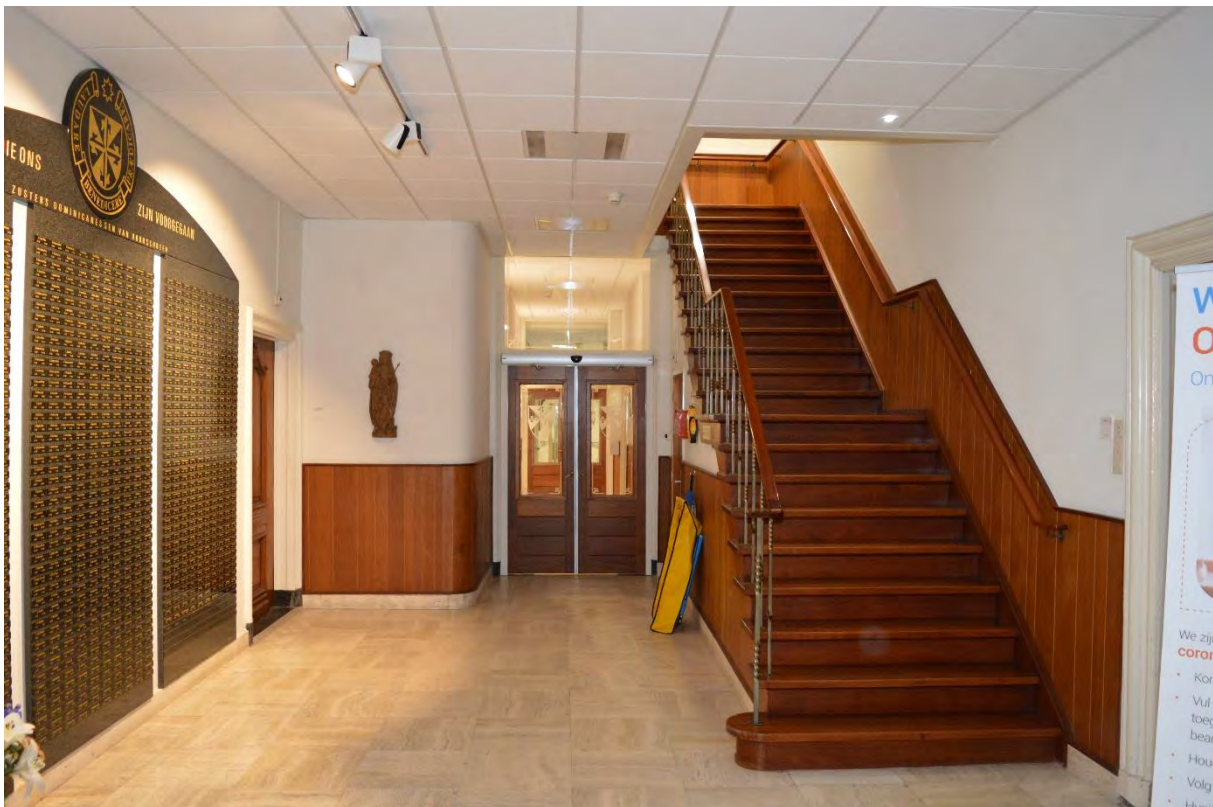

Opmeting van de begane grond, uitsnede uit een bouwaanvraag uit 2002 door Topos architecten (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen).

5.2. Begane grond

Op de begane grond valt de opzet van het landhuis nauwelijks meer te herkennen. Alleen de entreehal met (vernieuwde en verlengde) trap en aansluitende gang, de ontvangstzaal en de museumzaal zijn nog herkenbaar onderdeel van het landhuis. De aansluiting van de kapel heeft links van de gang (gezien vanuit de entree) grondige aanpassingen in de plattegrond veroorzaakt. Uit deze periode dateert ook de spreekkamer.

In de entreehal is de laat-19^e-eeuws opzet nog herkenbaar, inclusief de plaats van de trap en de aansluiting op de gang. De interieur-afwerking is geheel vernieuwd omstreeks 1925 (tegel-lambriseringen), circa 1974 en circa 2000. De trap stamt vermoedelijk uit de jaren zeventig van de 20ste eeuw, hij is langer en rechter dan het exemplaar uit 1919. Ook de aansluitende gang heeft een nieuwe afwerking, voornamelijk uit de jaren zeventig en later. Wel zijn er nog enkele deurkozijnen met eikenhouten paneeldeuren in Lodewijk-XIV-stijl in deze gang aanwezig, respectievelijk als ontsluiting van de gang naast de kapel (verplaatst?), de ontvangstruimte en de museumzaal (beide origineel). Kenmerkend zijn de gesneden decoraties en de geelkoperen draaiknoppen en sloten. Enkele deuren hebben nog hun zware 18de-eeuwse knieën, die getuigen van het feit dat ze nooit zijn verhangen. Ook de kapel is toegankelijk via een breed deurkozijn met een stel eikenhouten paneeldeuren naar 18de-eeuws model. Deze deuren zijn vermoedelijk in 1919 gemonteerd op de neogotische deuren van de kapel (1895?). Verder is er nog een vermoedelijk 19de-eeuws kozijn met een opgeklampte deur met geprofileerde lijsten op de buitenzijde, die toegang geeft tot een bergruimte onder de trap.

Overzicht van de entreehal en aansluitende middengang van het landhuis. De interieur-afwerking stamt voornamelijk uit de jaren zeventig en 2002. Links op de wand de herinneringstafel met de namen van de ontvallen zusters.

Links: één van de vroeg-18de-eeuwse kozijnen met een eikenhouten paneeldeur met gesneden ornamenten op de begane grond van het landhuis. Dit is de toegang tot een gang naast de kapel (1895).

Midden: het brede deurkozijn met een stel paneeldeuren met gesneden ornamenten, dat toegang geeft vanuit het landhuis tot de kapel. Het kozijn en betimmering stammen uit 1919, de deuren kunnen 18de-eeuws zijn. Ze zijn tegen een neogotische deurstel van de kapel (1895) geplaatst, die briefpanelen en glas-in-lood bevat. Daarboven bevindt zich nog een blind spitsboog-bovenlicht met glas-in-lood

Rechts: de berging onder de trap tussen de begane grond en eerste verdieping van het landhuis, voorzien van een opgeklampte deur met geprofileerde lijsten op de buitenzijde (19de eeuw?).

De ontvangstkamer is de oude huiskamer van het landhuis, de huiskamer van Farensbach. Het ongewijzigde behoud hiervan was een voorwaarde bij de verkoop aan de Zusters in 1876. Deze kamer heeft een zoldering van moer- en kinderbinten (17de eeuw), omkleed met een rijk gedecoreerd stucplafond uit de vroege 18de eeuw. Tegen de kopwand staat een schouw met een grijsmarmeren schoorsteenmantel en een gestucte boezem met sierlijke decoraties, beide uit de vroege 19de eeuw. Het tegelwerk in de stookmond dateert uit circa 1923. De wanden hebben een vroeg-18de-eeuwse eikenhouten paneellambrisering, daarboven pleisterwerk. Vóór 1923 was er sprake van behang, veel meer passend bij een woonhuisinterieur uit de 19de eeuw. In 1923 zijn de vroeg-19de-eeuwse schuiframen vervangen door openslaande tuindeuren met een soortgelijke roedenverdeling, voorzien van binnenschuifluiken. De bovenlichten uit de vroege 19de eeuw bleven behouden. Vermoedelijk zijn de oude luiken vermaakt tot binnenschuifluiken, hoewel de kroniek een vernieuwing suggereert. De vensterwandbetimmering dateert eveneens uit 1923.

De vloer is vernieuwd in 1923 en in 1969.⁵ Bij die laatste gelegenheid heeft één van de zusters waarnemingen gedaan en een schets gemaakt, die van groot belang zijn voor de bouwgeschiedenis. Zuster Jacqueline heeft resten van muurwerk, gewelven en een ‘wenteltrap’ (trap met kwart?) gezien, die te dateren waren in de 17de eeuw.⁶ Die datering werd bevestigd door de vondst van tegels. Dat betekent dus dat de huidige ontvangstkamer is ontstaan door verlagging van de vloer, gecombineerd met de sloop van de onderliggende keldergewelven. Dat moet zijn gebeurd in de vroege 18de eeuw, dus gelijk met de toevoeging van de eikenhouten

⁵ Het jaartal 1969 is onzeker (gebaseerd op de herinnering van zuster Jacqueline). De kroniek beschrijft een restauratie van deze kamer in 1967, ENK_AR-Z040, nr. 379: Kroniek 1967/200.

⁶ ENK, AR-Z040-44

deuren, lambriseringen en stucplafonds. Het plafond bevindt zich nog op het 17de-eeuwse niveau, getuige de omklede moer- en kinderbinten.

De ontvangstkamer op de begane grond van het landhuis, gezien naar de schouw. De inrichting van de kamer heeft een 19de-eeuwse sfeer.

De vensterwand in de ontvangstkamer op de begane grond van het landhuis, bestaande uit hoge deurenkozijnen met schuifluiken en sierlijke vroeg-19de-eeuwse bovenlichten.

Links: een van de deurkozijnen in de ontvangstkamer van het landhuis, voorzien van tuindeuren en een kalf (1923), sierlijk bovenlicht (vroege 19de eeuw) en schuifluiken (1923).

Rechts: de schouw van de ontvangstkamer in het landhuis, waarvan de schoorsteenmantel en de stucdecoraties uit de vroege 19de eeuw stammen.

Bijzonder is het feit dat het 19de-eeuwse meubilair in deze kamer behouden is gebleven als herinnering aan de laatste privé-bewoning door de familie Farensbach. Wel hebben nadien nog aanvullingen plaatsgevonden. Zo zijn er enkele geschenken aan de zusters te vinden, waaronder de Japanse vazen die in 1882 zijn geschonken bij de inwijding van eerste kapel.

Een deurkozijn met een eikenhouten paneel deur in Lodewijk-XIV-stijl leidt naar de naastgelegen ‘museumkamer’. Ook deze kamer heeft zijn 18de-eeuws opzet behouden. Mogelijk zijn ook hier de moer- en kinderbinten behouden, maar dat is niet duidelijk door het toegevoegde vlakke 19de-eeuws stucplafond met perklijst, midden- en hoekdecoraties (circa 1877). Ook hier is sprake van een eikenhouten lambrisering uit de vroege 18de eeuw. De eikenhouten wandbetimmering op de buitengevel is van jongere datum, namelijk 1923. Deze is aangebracht bij plaatsing van de schuifluiken (1923) voor de gewijzigde vensters. Net als in de naastgelegen ontvangstruimte zijn de schuiframen vervangen door deuren met glas-invulling. In de lambrisering is verder een recente vernieuwing te zien, ter plaatse van de kast onder de trap in de entreehal. Hier moet een deur hebben gezeten. Nog niet genoemd is de schouw, die in zijn huidige vorm uit de late 19de eeuw stamt. Pal ernaast een deurkozijn met een 18de-eeuwse paneel deur in Lodewijk-XIV-stijl. Deze leidde naar de kamer van de priorin.

De vensterwand in de museumkamer op de begane grond van het landhuis, bestaande uit eikenhouten betimmeringen, hoge deurkozijnen met schuifluiken en sierlijke vroeg-19de-eeuwse bovenlichten.

Overzicht van de museumkamer op de begane grond van het landhuis, gezien naar de gangwand. Herkenbaar is een 18de-eeuwse paneellambrisering en een deurkozijn met een eikenhouten paneeldeur met sierlijk snijwerk (Lodewijk-XIV-stijl).

Links: de schouw van de museumkamer op de begane grond in het landhuis, waarvan de schoorsteenmantel en de (vlakke) stucdecoratie en kroonlijst uit de late 19de eeuw stammen.

Rechts: het stucplafond met middendecoratie, perklijst en hoekstukken in de museumkamer, late 19de eeuw (circa 1877).

Naast de museumkamer bevinden zich een smal kantoor (kamer van de priorin) en de vernieuwde recreatiezaal, deels in de 19de-eeuwse aanbouw van het landhuis en deels in het ‘keukengebouw’ (1919). De erker is een toevoeging uit 1923. Deze ruimten hebben hun huidige vorm gekregen bij de verbouwingen van 1979.

Links: het kantoor – de kamer van de priorin – in de 19de-eeuwse aanbouw van het landhuis, heringericht in 1979. Op de achtergrond is de dichtgezette deuropening naar de museumkamer te zien, bestaande uit een (herplaatst) 18de-eeuwse deurkozijn en eikenhouten paneeldeur.

Rechts: de recreatiezaal op de begane grond van de 19de-eeuwse aanbouw van het landhuis, overlopend in een ruimte in het keukengebouw (1919) en de erker (1923). De afwerking van moer- en kinderbalken dateert uit 1979.

Het landhuis wordt doorsneden door de kapel met bijbehorende langsgangen (‘sluipgangen’ naar het transept), zodat de hoofdentree zich in de middengang bevindt. Ter weerszijden hiervan bevinden zich nog twee kamers. Eén hiervan heeft zijn 19de-eeuwse hoofdopzet behouden (1894). Dit is een spreekkamer. Van de 19de-eeuwse interieur-afwerking zijn de schouw (mantel vernieuwd omstreeks 1974), de kastenwand en het stucplafond met perklijst en middendecoratie in neorenaissancestijl (1894) behouden. Het middenstuk valt als een luxe catalogusproduct te herkennen. Opmerkelijk is dat deze kamer niet (meer?) toegankelijk is vanuit de

gang, maar vanuit het entreegebouw (1887). De entree heeft een laat-19de-eeuwse uitvoering, zowel het kozijn met lijstwerk als de paneeldeur. Deze 19de-eeuwse paneeldeur heeft een bijzondere uitvoering, vooral door de blokjes in de hoeken van de panelen.

De andere ruimte naast de kapel is gelijktijdig met de begane grond van het 'keukengebouw' in 1980 volledig nieuw opgedeeld en heringericht. Hierin zijn geen bijzonderheden gesignaleerd. Hier bevindt zich de toegang tot de kelder, behorende bij de 'onderaardsche gang' tussen het landhuis en noviciaat.

Links: de schouw in de spreekkamer op de begane grond van het landhuis, gelegen ten zuiden naast de kapel. De afwerking van de ruimte dateert voornamelijk uit 1894-'95. De schoorsteenmantel ontbreekt (1974).

Rechts: de kastenwand in de spreekkamer op de begane grond.

De middendecoratie van het stucplafond in de spreekkamer op de begane grond van het landhuis, gelegen naast de kapel. Er is sprake van een luxe catalogusproduct in neorenaissancestijl uit 1894-'95, afkomstig uit de Siberling-catalogus (blad 16).⁷

⁷ <https://stucgilde.nl/silberling-pdf/>

5.3. Eerste verdieping.

De eerste verdieping van het landhuis is tot stand gekomen omstreeks 1877, toen het landhuis is verbouwd tot klooster. De aansluiting van de kapel toont ook hier weer een doorsnijding van de plattegrond (1894). Alleen de middengang hoort nog tot de 19de-eeuwse opzet, hetgeen blijkt uit de positie van de trap en de (overigens in 1919 gewijzigde) ontsluiting van het orgelbalkon. De verdere indeling is tot stand gekomen bij de inrichting tot appartementen in 2002.

Links: de ruimte op de begane grond van het landhuis, gelegen ten noorden naast de kapel. Hij is in 1980 opgedeeld en heringericht.

Rechts: de lift op de eerste verdieping met rechts de middengang van het landhuis.

Links: de middengang op de eerste verdieping van het landhuis, geflankeerd door de appartementen van 2002-'04. De schuifdeur aan de rechterzijde markeert de aanlanding van de trap tussen begane grond en eerste verdieping.

Midden: de entree van het orgelbalkon (doxaal) in de middengang op de eerste verdieping van het landhuis, bestaande uit een spitsboogkozijn met een paneeldeur en bovenlicht met glas-in-lood. Deze toegang stamt uit 1919. Een soortgelijke toegang op de begane grond is daar bekleed met een deurstel in vroeg-18de-eeuwse vormen.

Rechts: de ruimten op de eerste verdieping van het landhuis ter weerszijden van het orgelbalkon zijn toegankelijk via spitsboogkozijnen, waarin paneeldeuren en bovenlichten met glas-in-lood.

5.4. Kapverdieping

De kap van het landhuis is tot stand gekomen als dubbel schilddak omstreeks 1880, maar klaarblijkelijk geheel vernieuwd voor de aansluiting van de kapel in 1894/ 1919. Toen moet de huidige kap met plat en schilden tot stand zijn gekomen. De kapconstructie dateert ook uit deze periode, maar is daarna nog versterkt door het aanbrengen van schoren.

Op de zolder zijn appartementen uit circa 2002-'04 aanwezig, evenals een aantal dienstruimten (1974 en 2002-'04). Daarin zijn geen bijzonderheden gesignaleerd. Ook de vloering vertoont geen bijzonderheden. Dit is een berg- en opslagruimte.

Links: een van de spantbenen in een berging op de zolder van het landhuis, behorende tot de kapconstructie uit de late 19de eeuw.

Rechts: het bovenste deel van de kapconstructie op de vloering van het landhuis. Naast de kast zijn diagonale versterkingen te zien.

Links: appartement B252 op de zolder van het landhuis, ingericht in 2002. Deze foto is gemaakt tijdens leegstand van het appartement.

Rechts: appartement B252 op de zolder van het landhuis. Herkenbaar is de doorlopende dakkapel op het achterdakschild. De kapconstructie toont zich in de reeks van de spantbenen.

Deeloverzicht van de vliering van het landhuis. De kapconstructie is versterkt in vermoedelijk 2002. Deze berging is ingericht als berging, opslag en installatieruimte.

6. Waardestelling van het landhuis/ klooster

6.1. Gemeentelijk monument

Het landhuis is als onderdeel van het complex Huize Bijdorp sinds 15 oktober 2019 beschermd als gemeentelijk monument onder nummer Z23337.⁸ Het beschermde complex bestaat uit het hoofdgebouw (1), wagenschuur met kas en oranjerie (2), moestuin met schuur en tuinmuren (3), wasserij (4), wagenschuur (5), stal (6), park- en groenaanleg met tuinbeelden en begraafplaats (7).

Het landhuis behoort tot onderdeel 1, het hoofdgebouw. De beschrijving is zeer uitgebreid. Daarom wordt hieronder alleen de relevante tekst uit de beschrijving en de waardestelling geciteerd.⁹

Beschrijving landhuis:

“Herenhuis. Het oorspronkelijke landhuis is in de huidige situatie aan drie zijden ingebouwd door het pensionaat, de kapel en het noviciaat (N, W, Z). De oostzijde van het (deels onderkelderde) herenhuis is gepleisterd en voorzien van een zandsteenkleur. De vijf vensterassen van het middendeel (tekening 1876) zijn nog herkenbaar aanwezig. De (vergrote) hoekrisalieten zijn opgegaan in de diverse uitbreidingen, net als de verdieping en de kap. De veranda is als kenmerk bewaard gebleven, maar ingrijpend gewijzigd. Het schilddak is voorzien van leien in een maasdekking. In de dakgoot staat over de volle breedte van de dakvoet een (moderne) dakkapel (voor bescherming van ondergeschikt belang). Ook aan de noordzijde staat een grote dakkapel, waardoor het lijkt of het dak recht wordt beëindigd. De oorspronkelijke houten, openslaande deuren zijn voorzien van een zesruits roedeverdeling en bovenlichten die bijna even hoog zijn als de deuren zelf. De roedeverdeling van de bovenlichten is uitgevoerd in rijk versierd snijwerk in de vorm van een korenaar. In de 'Oude Zaal' is de situatie van 1876 bewaard gebleven, waaronder de stucplafonds, glas-in-lood ramen, marmeren schouw met gestucte boezem, eiken paneeldeuren met schelpmotief, alle in Lodewijkstijl (van voor de kloosterperiode) en binnenschuifdeuren aan de terraszijde. Een tweede vertrek is eveneens in oude stijl behouden en bevat eveneens een marmeren schouw en stucplafonds met bloem- en bladmotieven. De betegeling van de haarden stamt uit de jaren '30. Ook in deze tweede ruimte zijn schuifdeuren en houten panelen aanwezig. In de rest van het gebouw zijn enkele deuren en marmeren vloerplaten behouden. Aangrenzend aan deze ruimte bevindt zich een hal met trap.”

Waardestelling Hoofdgebouw (incl. landhuis):

“Het hoofdgebouw aan de Veurseweg 3 is vanwege stedenbouwkundige, landschappelijke, architectuurhistorische, cultuurhistorische en ensemblewaarde voor de gemeente Voorschoten van algemeen belang als onderdeel van het voormalig landgoed Bijdorp:

- *Als herinnering aan de ontwikkeling van Voorschoten in het algemeen en de ontwikkeling van buitenplaatsen in Voorschoten in het bijzonder;*
- *Als ensemble onderdeel, in samenhang met de overige onderdelen van de voormalige buitenplaats, het hoofdgebouw waarop alle andere onderdelen zijn afgestemd;*
- *Vanwege het in de kern bewaard gebleven landhuis als 17de-eeuws classicistisch herenhuis met ornamentiek uit de 19de eeuw;*

⁸ https://www.voorschoten.nl/inwoners-voorschoten/beleid-cultureel-erfgoed_41343/

⁹ In de beschrijving als gemeentelijk monument is sprake van herenhuis en landhuis. In dit rapport is gekozen voor landhuis, mede vanwege het bijbehorende landgoed.

- *Vanwege het gaaf bewaarde interieurensemble van de oude zaal (woonkamer Fahrensbach, 19de eeuw);*
- *Vanwege de bijzondere en gaaf bewaarde architectuur van het kloosterensemble, kapel, pensionaat en noviciaat in neogotische stijl.*
- *Vanwege de sobere, maar stilistisch kenmerkende ornamentiek aan het exterieur, in samenhang met de inrichting van de kapel;*
- *Als herinnering aan het onderwijs in Voorschoten;*
- *De middelbare meisjesschool als relatief gaaf bewaard voorbeeld van een school in sober Zakelijk Expressionistische stijl (Nieuwe Haagse School);*
- *Als herinnering aan het Rooms-Katholieke leven in Voorschoten”*

6.2. Waardestelling

Voor de plaatsing als gemeentelijke monument heeft een ‘externe waardestelling’ plaatsgevonden, een vergelijking van een beredeneerde selectie van gebouwen en complexen in Voorschoten op basis van hun cultuurhistorische waarden. De plaatsing van het keukengebouw als onderdeel van het hoofdgebouw is gebaseerd op:

- Herinnering aan de geschiedenis van het rooms-katholieke leven in Voorschoten (klooster en school)
- Samenhang als onderdeel van het hele complex van Huize Bijdorp, een landhuis dat in de 19de eeuw is getransformeerd tot een klooster met school.
- Vanwege het in de kern bewaard gebleven landhuis als 17de-eeuws classicistisch herenhuis met ornamentiek uit de 19de eeuw;
- Vanwege het gaaf bewaarde interieurensemble van de oude zaal (woonkamer Fahrensbach, 19de eeuw);

Hoewel het landhuis als ‘bouwkundige eenheid’ in zijn geheel is beschermd als gemeentelijk monument, hebben niet alle aspecten en onderdelen automatisch dezelfde cultuurhistorische betekenis voor het gebouw. Daarom heeft nog een ‘interne waardestelling’ plaatsgevonden, waarin een classificatie van waarden plaatsvindt van de samenstellende onderdelen van dit gebouw. Daarbij is steeds de vraag welke onderdelen en aspecten meer of minder bijdragen aan de afleesbaarheid van het ‘verhaal van dit specifieke gebouw’. Volgens de methode uit de ‘Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek’ uit 2009¹⁰ vindt daarvoor een classificatie plaats in:

- Hoge monumentwaarden: deze onderdelen/ aspecten zijn van cruciaal belang voor de structuur en/of betekenis van het object (‘afleesbaarheid van het verhaal van het gebouw’).
- Positieve monumentwaarden: deze onderdelen/ aspecten zijn van belang voor de structuur en/of betekenis van het object.
- Indifferentie monumentwaarden: deze onderdelen/ aspecten zijn van relatief weinig of geen belang voor de structuur en/of betekenis van het object.

Samenvatting bouw- en gebruiksgeschiedenis

Belangrijkste beoordelingscriterium bij de interne waardestelling is het ‘verhaal van het gebouw’, dat is gebaseerd op de bouw- en gebruiksgeschiedenis. Deze geschiedenis is in de voorafgaande hoofdstukken uitvoerig aan de orde geweest, daarom volgt hier een korte samenvatting.

¹⁰ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Stichting bouwhistorie Nederland, Vereniging Nederlandse Gemeenten, Atelier Rijksbouwmeester en Rijksgebouwendienst, *Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek*, Den Haag 2009.

Kern van het huidige complex is een 17de-eeuws particulier landhuis. Van dat gebouw zijn in de ondergrond en begane grond restanten behouden zijn gebleven, zowel in muurwerk als balklagen (moer- en kinderbinten). In de vroege 18de eeuw en vroege 19de eeuw hebben aanpassingen plaatsgevonden, waarvan restanten in het interieur herkenbaar zijn. Te noemen zijn vensters met bovenlichten (achtergevel), een kelder, betimmeringen, deurkozijnen met paneeldeuren, schouwen en stucplafonds.

Na overname door de zusters Dominicanessen in 1877 werd het gebouw vergroot, verhoogd en heringericht tot een hoofdgebouw van een klooster met school en pensionaat. Bijzonder is dat de woonkamer van de laatste particuliere eigenaar bleef behouden, inclusief het bijbehorende voornamelijk 19de-eeuwse meubilair. In 1894 kwam een kapel tegen de voorgevel tot stand, die het gebouw doorsnijdt. In 1919 is de kapel nog uitgebreid. Gelijk met de bouw van de kapel zijn een deel van de voorgevel, enkele aangrenzende ruimten en de kap van het landhuis vernieuwd.

Het nijpende ruimte gebrek zorgde voor continue aanpassingen in gebruik, daarmee ook wijzigingen in indeling en afwerking. In de jaren twintig hebben aanpassingen op de begane grond plaatsgevonden, mede vanwege de herinrichting van het naastgelegen keukengebouw. Een erker uit die tijd is nog steeds onderdeel van het gebouw, weliswaar geheel vernieuwd in 1979. Een doorlopende dakkapel op het achterdakschild getuigt van aanpassingen in de slaapruimten. Een volgende serie van aanpassingen is geschied in de jaren zeventig en tachtig. Op de begane grond zijn de entree gemoderniseerd, een grotere recreatiezaal ingericht en enkele andere ruimten tot stand gekomen.

In 2002-'04 zijn op de eerste verdieping en zolder appartementen ingericht, waarbij de indeling en afwerking geheel vernieuwd zijn. De zolders zijn in gebruik als bergingen en installatieruimten, waarbij ook vernieuwingen hebben plaatsgevonden.

Uitgangspunten en waarden

Belangrijke waarden van het landhuis liggen in de herkenbare onderdelen van het (particulier bewoonde) landhuis tussen de 17de eeuw en het derde kwart van de 19de eeuw. Dat betreft de kelderresten, het muurwerk en de (samengestelde) balklagen van het 17de-eeuwse gebouw, maar ook de resterende interieur-afwerkingen uit de vroege 18de en vroege 19de eeuw (betimmeringen, stucplafonds, deurkozijnen en eikenhouten deuren, schouwen, vensters met tuindeuren en bovenlichten). Deze hebben hoge monumentwaarden. Dat geldt ook voor de verplaatste interieur-onderdelen uit de genoemde periode, die bij de ingebruikname als klooster een nieuwe plek hebben gekregen.

De kelder met houten balken en bakstenen troggewelven heeft hoge monumentwaarden, omdat dit onderdeel is van de vroege-19de-eeuws uitbreidingen van het landhuis. Op de begane grond is deze aanbouw opgenomen in een grotere uitbreiding, later nog grotendeels vernieuwd. Er kunnen nog wel resten van een oude balklaag aanwezig zijn. Bijzonder is de ontvangst- of woonkamer, waarvan het interieur en meubilair uit de laatste fase van particuliere bewoning door de familie Farensbach bewaard zijn. Hier is sprake van een zeldzaam *interieur-ensemble*, waarvan het geheel en de samenstellende delen hoge monumentwaarden hebben.

In de late 19de eeuw is het landhuis verbouwd en uitgebreid tot hoofdgebouw van het klooster. Het is in eerste instantie verhoogd en uitgebreid, maar gaandeweg steeds meer onderdeel geworden van het complex. Deze ontwikkeling vertegenwoordigt hoge monumentwaarden. Opvallend is het verschil in voor- en achterzijde. De zelfstandige positie van het gebouw is

aan de achterzijde – de zijde van de binnenhof – nog goed herkenbaar door een afwijkende afwerking, namelijk pleisterwerk met beschildering (oorspronkelijk Bentheimergeel). De herkenbaarheid als zelfstandig gebouw is overigens verminderd door wijzigingen in de kap en het pleisteren van de aansluitende gevel (keukengebouw).

Aan de voorzijde – de westzijde – is het gebouw veel minder herkenbaar als zelfstandig gebouw, omdat daar de gevels in eclectische stijl zijn aangepast in aansluiting op de kapel. Daarmee heeft de inbedding van het landhuis in het 19de-eeuwse kloostergebouw vorm gekregen, althans aan de zichtzijde/ representatieve zijde. Ook dat heeft hoge monumentwaarden.

Van de constructie hebben de 17de-eeuwse balklagen hoge monumentwaarden als wezenlijk onderdeel van het landhuis in zijn oudste vorm. Een decoratieve beschildering moet niet worden uitgesloten. Ze zijn drager van 18de-eeuws en 19de-eeuws stucwerk. Er is een gereede verwachting dat ook de entree, gang en spreekkamer op de begane grond nog samengestelde balklagen uit deze periode hebben. De vermoede 19de-eeuwse balklagen van de uitbreiding aan de noordzijde hebben ook hoge monumentwaarden, vooral voor de afleesbaarheid van de bouwgeschiedenis. Deze balken kunnen zichtwerk zijn geweest, dus monochroom of decoratief beschilderd. De balklagen op de eerste verdieping stammen vermoedelijk uit de late 19de eeuw, hier is sprake van een positieve monumentwaarden. Ze zijn van belang voor de leesbaarheid van de bouwgeschiedenis, maar – gelet op de functie in het complex – ongetwijfeld eenvoudiger van opzet en afwerking dan op de begane grond. Vermoedelijk waren deze balken van meet af aan dragers van plafond-afwerkingen. De kapconstructie stamt uit de late 19de eeuw. Hij moet gewijzigd zijn bij aansluiting/ vergroting van de kapel en de herinrichting tot slaapcellen omstreeks 1920. Verder zijn jongere versterkingen zichtbaar. Mede gelet op deze aanpassingen worden positieve monumentwaarden toegekend.

Op de begane grond heeft de indeling hoofdzakelijk hoge monumentwaarden. Deze is gebaseerd op de structuur van het landhuis (17de-19de eeuw), aangepast bij de herbestemming tot klooster (late 19de eeuw) en inpassing van de kapel (1895/ 1919). De eerste verdieping heeft een soortgelijke indeling. Deze moet tot stand gekomen zijn bij de verhoging van het landhuis en herbestemming tot klooster in circa 1880. Ook hieraan worden hoge monumentwaarden toegekend. De gangen in het landhuis zijn verder onderdeel van een gangenstelsel doorheen alle 19de-eeuwse gebouwen van het complex.

De kelder heeft een complexe structuur. Onder het oude landhuis zijn alleen archeologische resten te verwachten, vanwege de verlaging van het vloerpeil van de begane grond ten koste van de kelders. De vroeg-19de-eeuwse kelder is herkenbaar aan de houten balklaag met bakstenen troggewelfjes. Deze heeft hoge monumentwaarden, omdat dit nu het enige herkenbare onderdeel is van de vroeg-19de-eeuwse uitbreidingen. Bijzonder onderdeel van de kelder is de ‘onderaardsche gang’ tussen klooster en noviciaat, voorzien van een eigen toegang en trap. Deze gang getuigt van het oorspronkelijke functioneren van het klooster, waarin de scheiding tussen profesten en novicen zoveel mogelijk in stand moest blijven. Dat is overigens ook de reden van de zijgangen langs het schip van het koor. Die maakten een directe ontsluiting van het transept mogelijk voor de pensionaires, zonder dat het zusterkoor in het schip hoefden te passeren (hoge monumentwaarden). Deze aspecten zijn zeer specifiek voor het gebruik als klooster en onderdeel van het verhaal van het gebruik, zodat er hoge monumentwaarden worden toegekend. De overige 19de-eeuwse kelders met stalen balken - met bakstenen

troggewelfjes – hebben positieve monumentwaarden. Ze zijn minder specifiek voor de bouwgeschiedenis, evenmin hebben ze een bijzondere opzet of constructie.

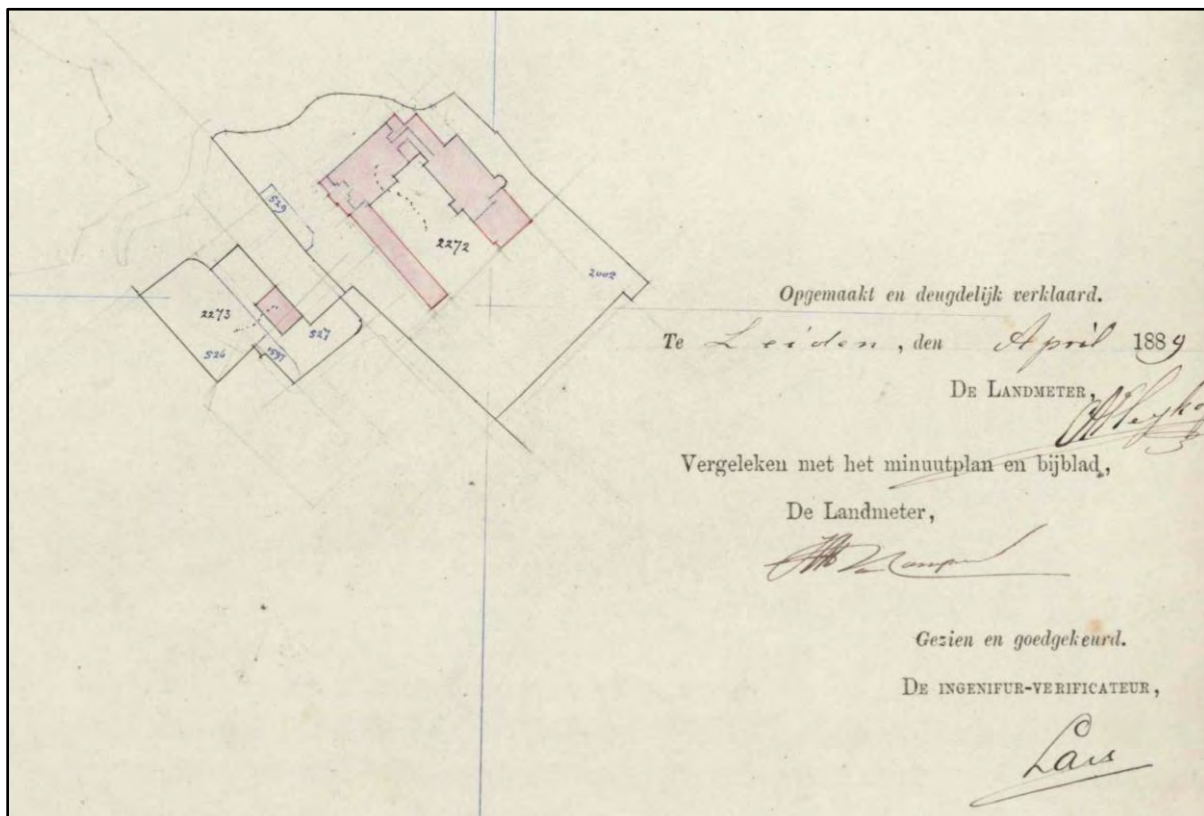
Uit de kloosterperiode zijn op de begane grond of eerste verdieping geen belangrijke ruimten of interieuronderdelen behouden, behalve de spreekkamer naast de entree (1894-95). De interieur-afwerking van kasten en stucplafond en (de romp van) de schouw hebben hoge monumentwaarden. De schouw draagt sterk bij aan de leesbaarheid van de oorspronkelijke opzet van deze kamer. Verder moeten nog genoemd worden de eikenhouten deuren van de hoofdentree van de kapel en het orgelbalkon met glas-in-lood, die hoge monumentwaarden hebben (1919).

In de jaren zeventig en later hebben grondige verbouwingen plaatsgevonden in indeling en afwerking. Deze hebben indifferente monumentwaarden. Ze zijn sober en eenvoudig ingepast, slechts rekening houdende met het oude casco en de plaatsing van de vensters. Alle vensters hebben aluminium ramen gekregen. De dakkapel uit de jaren twintig is geheel vernieuwd.

7. Bouwgeschiedenis van de kapel

In de eerste jaren van het klooster op 'Huize Bijdorp' functioneerde een van de kamers in het landhuis als kapel. Een nieuwe kapel kwam tot stand in 1882. Over deze kapel zijn (vooralsnog) geen nadere gegevens bekend. Wel kan geconcludeerd worden dat hij binnen de bouwmassa van landhuis lag. De kadasterkaarten van 1880 en 1889 laten namelijk geen aanbouwen zien. Verder weten we dat de oude kapel gesloopt is voor de bouw van de nieuwe kapel in 1894-'95. Tijdens de bouw is gebruik gemaakt van een noodkapel, die elders in het gebouw was ingericht.

De nieuwe kapel sloot dus niet aan op de westgevel (noordwestgevel), maar doorsneed de bouwmassa van het landhuis. Dat was de reden van sloop van de oude kapel.

Hulpkaart Voorschoten sectie B archiefnr. 169 opgemaakt april 1889 (Kadaster). Op deze kaart zijn de beide dwarsvleugels van het pensionaat en noviciaat herkenbaar. De kapel uit 1882 moet onderdeel zijn van de bouwmassa van het landhuis.

Aanleiding voor de bouw van de nieuwe kapel was de aanwijzing van Huize Bijdorp tot het moederhuis van de congregatie.¹¹ De ontwerpers waren de Rotterdamse architecten Margry en Snickers. Het neogotische gebouw bestond vermoedelijk van meet af aan uit een schip van drie traveeën, een viering met brede dwarsbeuken en driezijdig gesloten koor. De gehele kerkruimte is in steen overwelfd, namelijk bakstenen kruisrib- en stergewelven. Het koor werd geflankeerd door twee sacristie-aanbouwen en traptorentjes. De viering heeft achthoekige dakruiter met een steile spits. De kapel is gewijd aan de O.L.V. van de Rozenkrans.

¹¹ Zie ook: Bureau voor bouwhistorisch onderzoek J.A. van der Hoeve, *Voorschoten, Veurseweg 3, Huize Bijdorp: Hoofdgebouw (Inleiding)*, Utrecht 2021 (rapport).

De kapel vanuit het westen, ansichtkaart uit circa 1930 (www.huizebijdorp.nl). Dit is de meest representatieve zijde van het gebouw, waar het driezijdige koor wordt geflankeerd door de sacristieën. De dwarsbeuken worden gemarkeerd door traptoren met spitsen. De viering draagt een viering- of angelustorentje.

Interieur van de kapel, gezien naar het koor (Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven, AR-Z040-3010-04). Op de voorgrond zijn de eenvoudige banken voor de zusters zichtbaar, staande in het schip dat in gebruik was als zusterkoor. In de viering staan de banken van de pensionaires. Links het zijaltaar van St.-Joseph (1901). De beelden hebben neogotische huiven. Een decoratieve beschildering ontbreekt nog.

De zuidgevel van de kapel van Huize Bijdorp, Ansichtkaart uit het begin van de 20ste eeuw (Erfgoed Leiden, nr. LEI001008801). De kopgevels van de beide dwarsbeuken hebben een rijke decoratie in neogotische stijl. In de onderzone bevinden zich de twee uitgebouwde biechtstoelen.

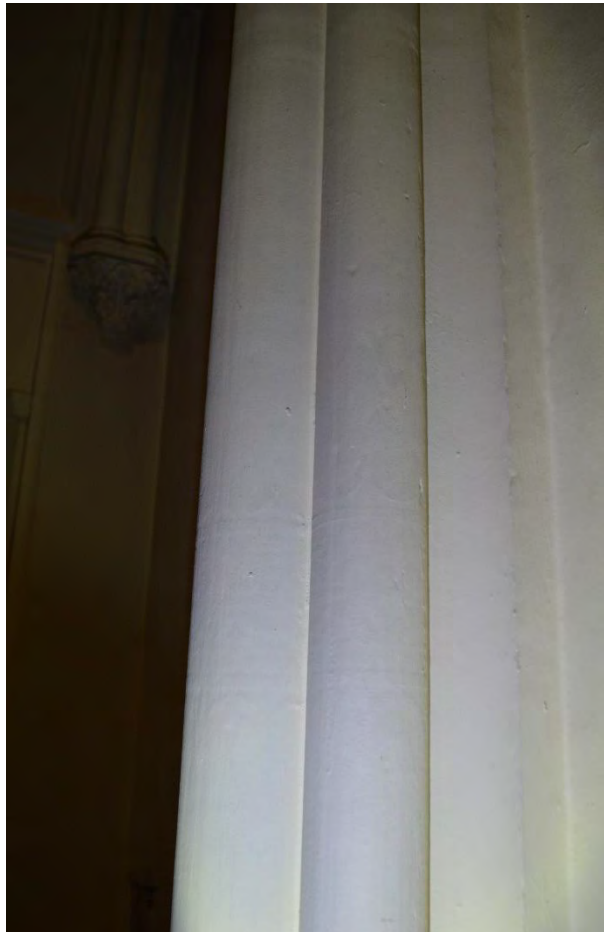
Het interieur was bij oplevering nog incompleet.¹² Gaandeweg zijn gebrandschilderde ramen, beelden, altaren en meubilair toegevoegd, veelal door schenkingen van pensionaires. Tot de originele uitmonstering horen de rijk gesneden neogotische biechtstoelen, die opgenomen zijn in een aanbouw tegen de zuidelijke dwarsbeuk. De kroniek noemt verder enkele schenkingen. Uit 1894 dateerden de kruiswegstaties, geschilderd op koperen platen. Ontwerper was de Johannes Wilhelmus (Guillaume) Deumens uit Venlo.¹³ In 1901 is het St Josefaltair geplaatst, uitgevoerd in neogotische stijl. Het derde gebrandschilderde raam is geplaatst 1902, de verrijzenis van de ‘Zaligmaker’. De twee oudere exemplaren bleven ongenoemd.

Tussen januari en juli 1914 werd de kapel gepolychromeerd naar ontwerp van J. Margry van het bureau firma Margry en Snickers. De benodigde gelden hiervoor werden geschonken door de familie Wenneker uit Den Haag. Deze beschildering bestond uit onder andere schijnvoegen, kleine decoraties in de schijnblokken, accenten van de ribben en banden, bloem- en bladdecoraties in de aanzetten van de gewelven, contouren van de beelden en invulling van nissen. De triomfboog heeft een versiering met medaillons met heiligenportretten (w.o. St Catharina) en teksten.¹⁴ De tekst komt uit het vierde vaste misgezang van de H. Mis: ‘sanctus, sanctus, sanctus/ dominus deus sabaoth’ (heilig, heilig, heilig is de god der hemelse machten).

¹² De gegevens over het interieur zijn ontleend aan de kroniek, verwijzingen zijn te vinden in het rapport met overzicht van de bouwgeschiedenis van het hoofdgebouw (inleiding).

¹³ Johannes Wilhelmus Deumens (Oirsbeek 1843 – Venlo 1909). Hij was kerkschilder en polychromeur. Eén van zijn belangrijkste bewaard gebleven werken is het geschilderde interieur van het Passionistenklooster in Kortrijk.

¹⁴ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Sanctus>

Links: de interieurbeschildering van de kapel uit 1914, ansichtkaart circa 1920 (collectie auteur).
Rechts: de beschildering is nog te herkennen onder de latere schilderlagen. Op deze foto zijn de schijnvoegen en decoraties van de blokken herkenbaar.

Links: de kapel tijdens de viering van het 75-jarig bestaan van de congregatie, krantenknipsel zonder referentie (Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven, AR-Z040).
Rechts: een van de zusters in de zuidelijke gang naast de kapel, circa 1940 (Wiel van der Randen, Spaarnestad, nr. 6001044).

De koorbanken in het schip (zusterkoor) zijn in 1915 vervangen door de huidige exemplaren in neogotische stijl, gemaakt naar ontwerp van architect Margry in 1915.¹⁵ In 1919 is de kapel met enkele meters vergroot. Het bleek (financieel) niet mogelijk om het transept te vergroten om meer ruimte te verkrijgen voor het toegenomen aantal pensionnaires. Wel bleek het mogelijk om het schip te verlengen tot aan de middengang in het landhuis. De kroniek geeft aan dat *'Hiervoor moest echter de zeer soliede achtermuur der kapel [worden] omgehaald'*.¹⁶ Er werd ruimte gewonnen voor 6 banken van elk 6 personen. De eikenhouten banken waren een geschenk van mejuffr. A. Dekkers te Bergen op Zoom. Door herinrichting kon het koor uitgebreid worden om meer zieken en zwakken desnoods met ruststoel en al herbergen. Tegelijk is een tweede gang naast het schip toegevoegd (noordelijke gang), waarmee een rechtstreekse verbinding met de ziekenkamer en het dormitorium tot stand kwam.

In 1933 werd het koor gemoderniseerd, naar ontwerp van de architect P.N. de Bruijn. Onder het bestaande gewelf is een veel lager gewelf (pleisterwerk op steengaas?) aangebracht, passend bij de veel kleinere en lager geplaatste vensters in het koor. De bestaande colonetten zijn behouden gebleven. De muren en vloeren zijn afgebikt. De nieuwe, kleinere ramen bevatten glas-in-lood met voorstellingen van de hoofdliefdewerken van de Congregatie, namelijk Onderwijs, Ziekenverpleging en Zorg voor Ouden-van-Dagen. Ze zijn gemaakt door de beroemde glazenier Joep Nicolaas. Een bronzen hek sluit het geheel af.

Het nieuwe altaar bestaat uit een gepolijste hardstenen tafel met dito altaarsteen, waarop een vijfvlak. Het middenpaneel verbeeldt de verheerlijkte Christus, de Middelaar en de Gekruisigde met een Koningskroon (geen doornenkroon). Hij wordt omringd door de vier dieren uit Openbaringen, die tevens symbool staan voor de Evangelisten: de leeuw, het rund, de mens en de adelaar. De groepen op de twee keer twee luiken ter weerszijden sluiten aan tot een grote stoet die opgaat in het gevolg van de H. Dominicus en de H. Catherina. Links zijn afgebeeld (1) de patroonheiligen van de zusters die een functie vervulden in 1933 (2) de Dominicanerorde met de heilige Maagd als koningin van de Rozenkrans en (3) de congregatie van de Heilige Catharina van Siena met hun patroonheiligen St Johannes de Doper, St. Thomas van Aquino, St Petrus van Verona en St Lucia en Agnes en (4) de patroonheiligen van de zusters die ervoor hebben gezorgd dat het vijfvlak werd geproduceerd. De achterzijde van de zijvleugels tonen in gesloten toestand een kring van biddende engelen om het kruis. Op de achtergrond is de verbeelding van het Hemelse Jeruzalem zichtbaar (Openbaringen). Het ontwerp is van Wim Nijs.

Op de altaarsteen staat de vergulde tabernakelkast, het 'kostbaar verblijf voor onzen Heiland'. Deze kast is uitgevoerd door de beroemde edelsmederij van gebroeders Brom te Utrecht, naar een ontwerp van P.N. de Bruijn.¹⁷

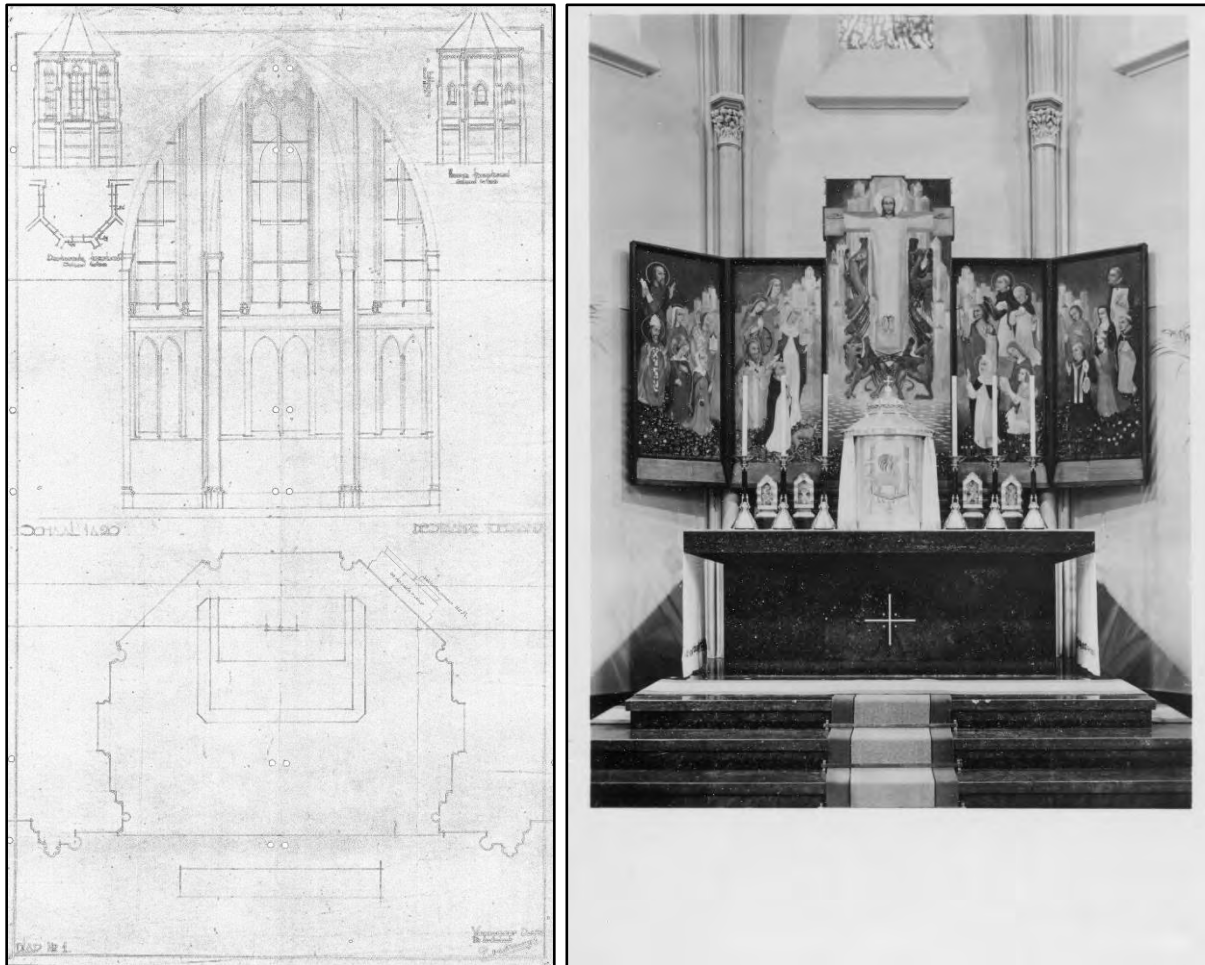
In 1937 zijn nieuwe eikenhouten banken in het transept geplaatst, waardoor plaats kwam voor in totaal 90 pensionarissen. De kroniek vermeldt: *'Ze ... ontsieren gelukkig niet door lengte en breedten'*. Op de foto's blijkt dat de middengang aanzienlijk smaller was geworden. Ook de koorbanken in het schip zijn in deze periode vereenvoudigd door het verwijderen van alle 'torentjes'. Verder zijn de neogotische huiven boven de beelden zijn verwijderd. Twee jaar later zijn de neogotische beelden van het H. Hart en O.L.V. van Lourdes vervangen door

¹⁵ H.C. Wendtlandt, 'Dominicanessen van Voorschoten', in: *Het Klooster*, no 18, Venlo 1928 (pag. 325-343).

¹⁶ ENK_AR-Z040, nr. 380: Kroniek 1919/ 231

¹⁷ Vereniging Leefbaar Voorschoten, *Huize Bijdorp*, Voorschoten 2003, pag 27

beeldhouwwerk van Wim Nijs, voorstellende het H. Hart en Madonna met Kind. Het eerstgenoemde beeld is een geschenk van Architect de Bruijn.

Links: bouwaanvraag voor modernisering van het koor van de kapel, vergunning 10 januari 1933 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door P.N. de Bruijn.
Rechts: het nieuwe altaar (1933), Ansichtkaart omstreeks 1940 (collectie auteur).

Eind augustus 1939 werd een begin gemaakt met het witten van de kapel. De kroniek merkt op dat ‘Lijnen en bogen werden in eer hersteld en het gehele bouwwerk ontdaan van randen en kleuren, herleefde in eerste staat.’ De decoratieve beschildering van 1914 had het dus slechts 25 jaar uitgehouden. De enige geschilderde decoraties waren nu engelen op de triomfboog (1939) en achter het orgel (1919).

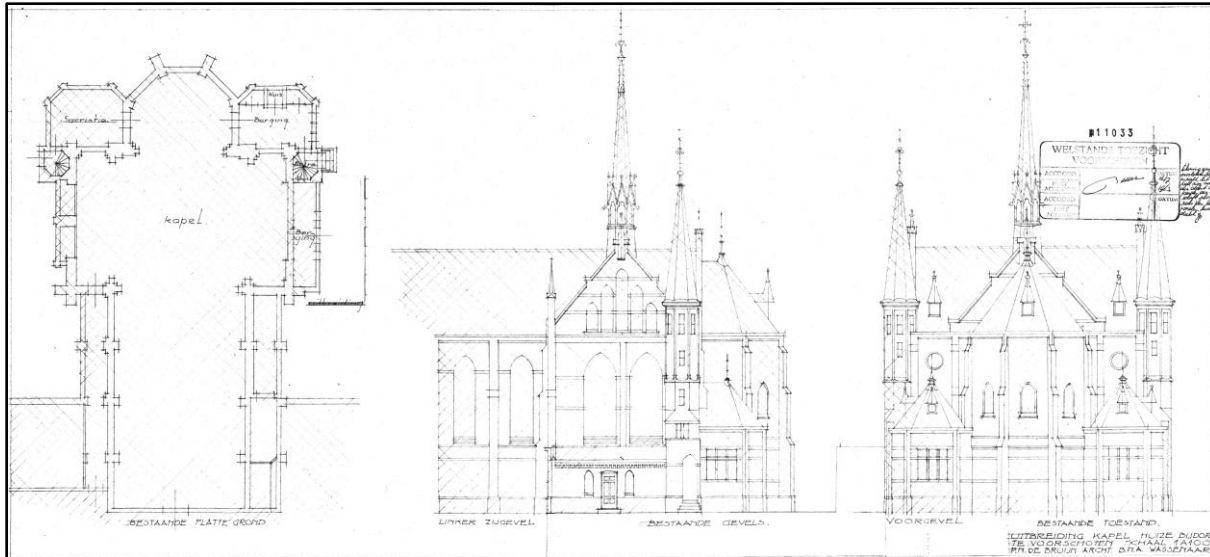
De herinrichting van het interieur ging na de oorlog verder. In 1947 kreeg de kapel een nieuw orgel. In 1958 zijn een nieuwe kruisweg, een beeld van de H. Jozef en licht-ornamenten aangebracht. Bij gelegenheid van het Zilveren Professiefest van Moeder Priorin in 1962 schonken de Oversten van de Congregatie in het Priesterkoor twee glas-in-lood ramen met de voorstelling van de H. Dominicus en H. Catharina. De gekleurde vloertegels zijn vervangen door een zwart marmeren vloer.

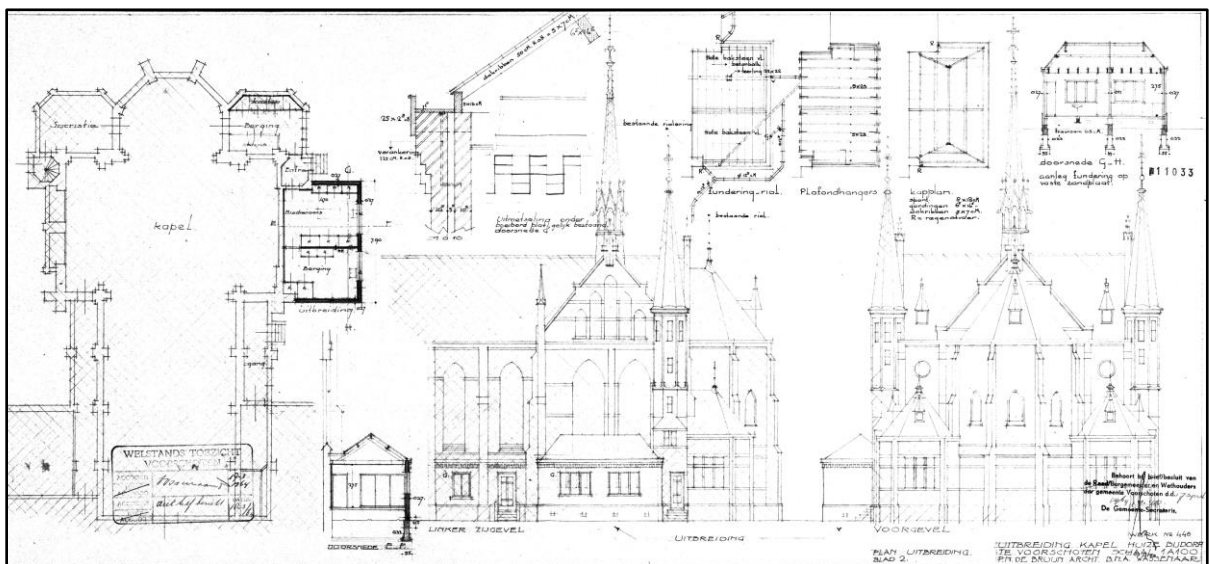
De kapel omstreeks 1935 (foto Wiel van der Randen, Spaarnestad Photo, nr. 6001042). De vensters in het koor zijn geblindeerd, mogelijk is afwachting van het glas-in-lood.

Interieur van de kapel kort na 1960, ansichtkaart (collectie auteur). De datering is gebaseerd op de vernieuwde vloerafwerking. Het koor heeft een verlaagd gewelf, passend bij de kleinere vensters in de koorsluiting. Opmerkelijk zijn de strepen in het koorgewelf, die doen denken aan een stucgewelf op een houten lattenstelsel. Op deze foto heeft het interieur een geheel witte afwerking. Herkenbaar zijn de 'kinderbanken' uit 1937, de banken voor de pensionnaires in het transept.

Bouwaanvraag voor de bouw van een kapel met een misdienaarkamer en berging, vergunning 17 april 1964 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door het architectenbureau De Bruijn. Afgebeeld is de bestaande toestand.

Bouwaanvraag voor de bouw van een kapel met een misdienaarkamer en berging, vergunning 17 april 1964 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Het ontwerp is getekend door het architectenbureau De Bruijn. Afgebeeld is de nieuwe toestand.

In 1958, 1982 en 1991 is de kapel opnieuw geschilderd.¹⁸ De eikenhouten ‘kinderbanken’ uit 1937 in het transept zijn in 1982 verwijderd en vervangen door 70 nieuwe stoelen van donkerbruin hout met donker-beige bekleding. Het oksaal kreeg er twintig, zodat er nu eenheid van meubilair is.

In 1964 is een ‘kapel met een misdienaarkamer en berging’ tegen de noordelijke zijgevel van de kapel aangebouwd, een eenlaags aanbouw met een schilddak. De architectuur is aangepast

¹⁸ ENK_AR-Z040, nr. 382: Kroniek 1991/339: Tijdens deze werkzaamheden is een tijdelijke kapel in gebruik genomen, namelijk de conferentiezaal in het noviciaat: ‘Aswoensdag: eerste Euch.-viering in de noodkapel (= conferentie-kamer) i.v. met de schildering van de kapel. 22 maart: laatste viering aldaar.

op die van de kapel, zoals onder meer herkenbaar aan de baksteen en gootlijst. Het ontwerp is gemaakt door P.N. de Bruijn. Vergunning is verleend op 17 april 1964.

Sindsdien hebben weinig verbouwingen plaatsgevonden, afgezien van onderhoud. Zo zijn de glas-in-loodramen in 2018 gerestaureerd, waarbij aan de buitenzijde beschermende glaspanelen zijn geplaatst (vergunning 18 januari 2018). Ook zijn in het schip nieuwe verwarmingselementen geplaatst, waarop de kruiswegstaties zijn gemonteerd.

De kapel.

8. Beschrijving exterieur van de kapel

De kapel is een smalle eenbeukige neogotische kruiskerk met een iets lager 5/8 gesloten koor, georiënteerd op het westen. Het transept of de dwarsbeuk valt op door de grote breedte. Op de viering staat een hoge vieringtoren, voorzien van een naaldspits. Volgens de AHN¹⁹ is de hoogte van de toren ruim 26 meter. De (omgekeerde) oriëntatie is gevolg van de locatie, haaks op het landhuis.

De kapel vanuit het westen, zoals deze zich presenteert naar de entree van het complex. Deze kant van de kapel heeft een representatief uiterlijk door het koor, de flankerende 'zijkoren' (sacristieën) en de traptorens. De vieringtoren vormt een stevig accent.

¹⁹ <https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>

Deze westzijde is uitgewerkt als representatief front door de toevoeging van twee traptorentjes op de hoeken van de transeptarmen. Deze hebben een vierkant grondplan, dat via een achthoek overgaat naar een ronde vorm. Het koor wordt bovendien geflankeerd door twee lagere aanbouwen met een driezijde sluiting en dito schilddak, die in hun vorm lijken op zijkoren. Dit zijn de beide sacristieën. Opmerkelijk is dat de kapel een insnede maakt in het landhuis, die overigens is vergroot door een uitbreiding in 1919. Omdat een deel van het schip op die wijze aan het zicht is onttrokken, worden de langszijden van de kapel nog extra benadrukt door de aanwezigheid van de hoge en rijk uitgewerkte gevels van de transepten.

Het gehele gebouw is opgetrokken uit paarsrode machinale baksteen, gemetseld in kruisverband. De profielstenen zijn iets roder van kleur, zodat deze accenten vormen in de gevels. Dat is het meest sprekend bij de traptorens, waar de ronde opbouw wordt geleed door pilastertjes van profielsteen. Alle voegwerk is vernieuwd. De plint is uitgevoerd in hardsteen. Verder zijn er spekbanden, consoles, hoekblokken, lateien, sluitstenen van bogen van Franse kalksteen (Sauveniere?). Ook de harnassen van de spitsboog- en rondvensters van schip en transept in zijn in deze Franse kalksteen uitgevoerd. De daken zijn gedekt met leien in Maasdekking, voorheen als 'kruisdak' (koeverdak). De nokken hebben ijzeren pironen. De dakkapellen met steekappen met puntdakjes vormen accenten. De achzijdige toren loopt in een lijn door vanaf het basement tot de spits, onderbroken door een opengewerkte lantaarn voor de luidklok. De lantaarn wordt omgeven door acht topgeveltjes, voorzien van spitsboogvormige openingen. De oorspronkelijke hogels zijn verdwenen.

Alle gevels van de kapel worden geleed door verjongende steunberen, (natuurstenen) spekbanden, vertande lijsten en boogfriezen. De geveltoppen van de dwarsbeuken worden bovendien geleed door een extra tandlijst met een fries van vierpassen en klimmende spitsboognissen, deels ingevuld met glas-in-lood. De schouders van de geveltoppen bestaan uit doorstekende steunberen, bekroond door vaasvormige beëindigingen. De toppen worden benadrukt door een pilaster.

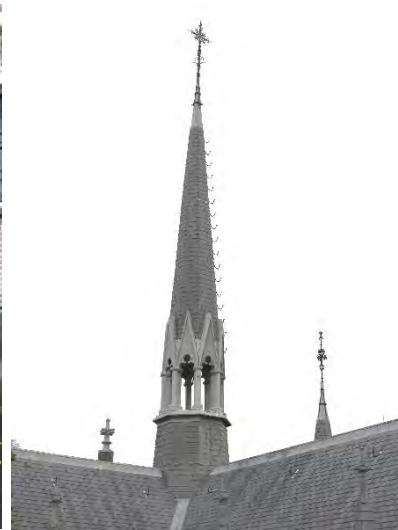

Links: de noordgevel van de kapel. De dwarsbeuk heeft een zeer manifeste architectuur, mede door de rijke afwerking van de geveltop en de traptoren. Tegen deze gevel staan een aanbouw, de kapel met de misdienaarskamer en berging (1964). De architectuur is in hoofdvorm afgestemd op die van de kapel.
Rechts: de zuidelijke sacristie en toegang in de voet van de traptoren.

Links: het dak van de zuidelijke sacristie.

Rechts: het dak van de noordelijke sacristie.

Links: het beeld van St. Thomas van Aquino op de penant tussen de twee spitsboogvensters in de gevel van de zuidelijke dwarsbeuk van de kapel. Op het boek staat de tekst: 'summa theologiae'. Dit verwijst naar het bekendste en meest invloedrijke boek (1265) van deze heilige.

Midden: entree van de zuidelijke traptoren van de kapel. Links is de zijgevel van de misdienaarskapel zichtbaar (1964).

Rechts: de vieringtoren van de kapel.

Links: het boogfries van het koor.

Rechts: de kapel met een misdienaarkamer en berging (1964).

De binnenruimte van de kapel wordt verlicht door spitsboogvensters met pilastertjes van profielsteen in de neggen (met natuurstenen basementen en kapitelen), getrapte spitsbogen en natuurstenen harnassen, ingevuld met glas-in-lood. Die van de transepten zijn breder dan die van het schip. Het koor bevatte oorspronkelijk soortgelijke vensters als het schip. Deze zijn in 1933 vervangen door kleine spitsboogvenstertjes, voorzien van gebrandschilderd glas-in-lood met verbeeldingen van de werkzaamheden van de zusters Domicanessen (zie beschrijving interieur). Het omliggende metselwerk moet vernieuwd zijn (1933). De sacristieën hebben zesdelige kruisvensters, voorzien van hoge onderramen met glas-in-lood en bovenlichten met achtpassen in glas-in-lood. Een aantal van de onderramen is vanouds ingevuld in metselwerk, vanwege plaatsing van vaste kasten.

De traptorens hebben smalle verticale lichtspelen, ingevuld met glas-in-lood.

De kapel heeft enkele aanbouwen. De biechtstoelen zijn herkenbaar als uitbouwen tegen de zuidelijke transeptarm (1895). De gevels van het schip worden geflankeerd door twee lage aanbouwen met platte daken, die de gangen bevatten (zuidelijke gang: 1895, noordelijke gang: 1919). De gevels worden geleed door pilasters en een tandlijst. De vensters bevatten stolpramen, waarop glas-in-loodpanelen zijn bevestigd. De deurkozijnen bevatten paneeldeuren met glas-in-lood. Tegen de noordelijke transeptarm staat een kleine eenlaags aanbouw met een schilddak, een kapel met een misdienaarkamer en berging (1964). De bakstenen gevels worden afgesloten door een tandlijst. De vensters hebben een driedeling. In architectuur sluit deze aanbouw op de kapel.

Links: een travee van de zuidelijke gang tegen de kapel (1895). Ten behoeve van deze gang zijn de steunberen verbreed en voorzien van doorgangen. Elke travee is ingevuld met een eenlaags aanbouw. Rechts: de bovenste verdieping van de zuidelijke traptoren, geleed door ronde pilasters en een boogfries van profielstenen.

9. Beschrijving interieur van de kapel

De kapel bestaat uit een eenbeukig schip van viereneenhalve travee (zusterkoor), een transept (pensionaires) en een klein 5/8 gesloten koor. Het schip wordt overwelfd door een spitsbooggewelf van een halve travee (1919) en vier smalle kruisgewelven (1895), het transept door twee kruisgewelven en een stergewelf (alle 1895) en het koor door een laag 5/8 gewelf (1933). Het koorgewelf wijkt duidelijk af door zijn geringere hoogte en flauwere beloop, vermoedelijk ook een afwijkende materialisatie (pleisterwerk op steengaas?). Dit moet onder het bestaande gewelf zijn aangebracht. Op een foto uit circa 1960 lijkt sprake te zijn van een stucgewelf; op de gewelfvelden lijkt een lattenstructuur afgetekend. Op de zolder is de vorm van het oorspronkelijke gewelf nog herkenbaar, voorzien van hoge bakstenen steekgewelven. Alle gewelven rusten op samengestelde colonetten of halfkolommen met sierlijke kapitelen, waarmee tevens de geleding in traveeën wordt benadrukt. In de transept-armen zijn de kapitelen opgenomen in een profielrand. De afzaten van de vensters en nissen worden gekoppeld door een profiellijst.

Links: het interieur van de kapel, gezien naar het koor. Het schip of zusterkoor op de voorgrond bevat de versoberde neogotische banken voor de zusters.

Midden: het interieur van de kapel, gezien naar de orgelgalerij.

Rechts: de zuidelijke dwarsarm van de kapel. Onder de vensters staan twee originele neogotische biechtstoelen, die opgenomen zijn in lage aanbouwen tegen de gevel.

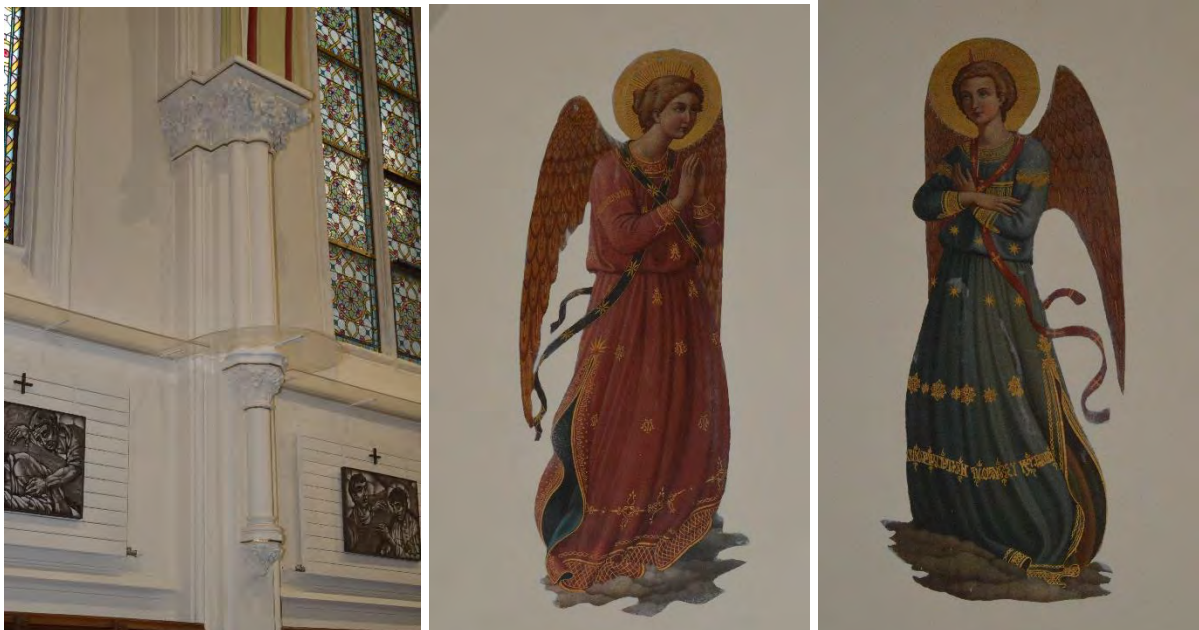
De wanden en gewelven zijn voorzien van pleisterwerk, voorzien van een witte beschildering met accenten in groenbeige, geel en rood (1991). Alleen de scheiboog of triomfboog tussen viering en koor heeft nog decoratieve schilderingen, namelijk engelen met banderolles waarop de teksten ‘deo nostro benedictio’ en ‘et honor et gloria’ (1933). Ook op de kopwand achter het orgel zijn nog twee engelen geschilderd, die uit 1919 moeten stammen. Deze wand behoort bij de uitbreiding van kapel. Noemenswaard is nog de entree deur van de kapel, die aan de zijde van de kapel een spitboogvorm heeft, deuren en een bovenlicht met glas-in-lood en aan de zijde van het landhuis een dubbele paneeldeur in 18de-eeuwse vormtaal. Deze deur met twee gezichten moet in 1919 tot stand zijn gekomen. Het schip en transept bevatten hoge spitsboogvensters en nissen, voorzien van een neogotische onderverdeling (harnassen) met

glas-in-lood. Het koor bevat kleine, hooggeplaatste spitsboogvenstertjes met gebrandschilderde ramen met de verbeelding van de werken van de congregatie: ouderenzorg, onderwijs en ziekenverpleging (1933).

Links: de kapitelen in de kapel zijn versierd met bloemen en bladwerk. In het transept loopt de versiering door in een fries.

Rechts: het interieur van de kapel was decoratief beschilderd (1914). Deze beschildering valt nog te herkennen onder de jongere schilderlagen. Op deze foto zijn schijnblokken en boogfriezen zichtbaar.

Links: een van de colonnetten in de kapel, behorend bij een scheiboog tussen twee gewelven. De perspexplaten moeten koudeval voorkomen. Links en rechts onder de vensters zijn radiatoren aanwezig.

Midden en Rechts: de twee geschilderde engelen ter weerszijden van het orgel (1919). De jongere schilderlagen zijn tegen deze decoraties aangezet, waardoor ze enigszins het karakter hebben van 'plakplaatjes'. De wand waarop deze engelen zijn geschilderd is tot stand gekomen bij uitbreiding van de kapel in 1919.

De vloer bestaat uit natuursteen tegels (1960). Het schip bevat verder een driezijdig uitkragend orgelbalkon, dat enigszins ongelukkig geplaatst is tegen de schalken van de gewelven (herplaatst of verplaatst in 1919?). De balustrade heeft een neogotische decoratie met onder andere briefpanelen (1894). Het orgel stamt uit 1947.

In het schip staan de eikenhouten koorbanken voor de zusters, geplaatst op oplopende treden. Deze banken behoren tot de oorspronkelijke inrichting, maar zijn wel versoberd door sloop van alle 'torentjes' en veel van het snijwerk (1933). Van de neogotische decoratie zijn de zijpanelen, rugschotten en voorschotten behouden. De staties zijn vernieuwd (1958), nu geplaatst op verwarmingselementen.

De eikenhouten koorbanken (1895) voor de zusters in het schip van de kapel, geplaatst op oplopende treden. Deze neogotische banken waren aanvankelijk rijker gedecoreerd.

Links: het orgelbalkon met het orgel in de kapel. Het orgel staat in een nis met een spitsbooggewelf. Dit is de uitbreiding van de kapel uit 1919.

Rechts: een van de sierlijke consoles onder de driezijdige uitkraging van het orgelbalkon (1894/1919). Het huidige orgelbalkon is tot stand gekomen bij de uitbreiding van de kapel in 1919, maar gedeelten ervan zijn herplaatst.

De uitgebouwde biechtstoelen in de zuidelijke dwarsbeuk hebben een rijke neogotische uitmontering, evenals de beelden op de hoeken (1895). Vermoedelijk is alleen de bekroning

versoberd. De marmeren wijwaterbakjes zijn waarschijnlijk een geschenk uit circa 1900. Verder zijn er nog enkele laat-19de-eeuwse en vroeg-20ste-eeuwse beelden op eenvoudige consoles. De neogotische huiven zijn verdwenen in de jaren dertig van de 20ste eeuw. De twee ovale beeldsnijwerken van het H. Hart en een Madonna met kind zijn gemaakt door Wim Nijs (1939). Het altaar (1933) bestaat uit een tafel met een altaarsteen van gepolijste hardsteen, waarop een vergulde tabernakelkast. Beide zijn ontworpen door de architect P.N. de Bruijn. Op de altaarsteen staat een vijfluik, dat in het overzicht van de bouwgeschiedenis van de kapel uitvoerig is beschreven, omdat schilderingen verwijzen naar de congregatie en de schenkers.

Links: één van de eikenhouten biechtstoelen (1894) in de zuidtransept van de kapel, opgenomen in een uitbouw van de gevel.

Midden: een van witmarmeren wijwaterbakjes in de kapel.

Rechts: het hoofdaltaar in de kapel, gerealiseerd bij de herinrichting van het koor in 1933.

Overzicht van de kapconstructie van de kapel, gezien naar het zuidelijke transept (links) en noordelijke transept (rechts). Op de twee kruisende spanten van de viering staat het achtzijdige torentje.

Kapconstructie van de kapel

De kapconstructie van de kapel bestaat uit naaldhouten spanten met kreupele stijlen, kruislingse versterkingen en koppelbalken. Ter hoogte van de viering staan kruisende spanten met een overhoekse makelaar. Deze constructie wordt nog doorsneden door de voet van het

achtzijdige vieringtoentje. Op de spanten liggen gordingen, waarop het verticaal leibeschoot is getimmerd.

Het koor wordt afgescheiden door een bakstenen muur (staande op de scheiboog tussen schip en koor), waarin een kruipluik. Het koor heeft een soortgelijke constructie van diagonaal geplaatste halfspanten met kreupele stijlen. Deze spanten zijn gekoppeld door trekbalken. Hier valt te zien dat de oude gewelven met hoge steekappen nog aanwezig zijn.

Links: het spant in het zuidelijke transept van de kapel.

Rechts: aanzet van twee spanten in de kapconstructie van het koor van de kapel. Daaronder zijn de steekappen van het gewelf zichtbaar, het gewelf uit 1933 moet daaronder zijn bevestigd.

Sacristieën

Ter weerszijden van het koor bevinden zich twee spiegelsymmetrische aanbouwen, beide met een sacristie. De zuidelijke sacristie is toegankelijk via een spitsboogkozijn, voorzien van een bovenlichtpaneel met glas-in-lood en spitsboogplaat. De wanden zijn gepleisterd, het stucplafond heeft een eenvoudige perklijst. In deze ruimte staan een neogotische credenskast en een vaste kast met paneeldeuren.

Links: de eikenhouten glaspaneeldeur van de zuidelijke sacristie van de kapel (1894).

Midden: de credenstafel in de zuidelijke sacristie van de kapel.

Rechts: de kastenwand in de zuidelijke sacristie van de kapel.

De noordelijke sacristie is toegankelijk via een soortgelijke deur als de zuidelijke. Hier staan een vaste kast met paneeldeuren (liturgische gewaden). De kluis van de firma A.J. van der Cammen uit 1887 dient voor de opslag van het liturgisch vaatwerk. De verdere afwerking is vernieuwd. Deze sacristie dient tevens als ontsluiting voor een aanbouw tegen het transept, de kapel met misdienaarsruimte en berging (1964). De gehele inrichting en afwerking met gewolkte vloertegels, schoon metselwerk in gelige steen/ steenstrips en zachtboard-plafonds dateert uit het derde kwart van de 20ste eeuw. De ruimten bevatten onder meer kastenwanden, tafels en een aanrecht.

Links: de brandkast in de noordelijke sacristie van de kapel (1887).

Midden: kastenwand in de noordelijke sacristie van de kapel.

Rechts: doorzicht in de kamers van de kapel voor misdienaars en berging (1964), geplaatst tegen de noordgevel van de kapel. De interieur-afwerking dateert nog in belangrijke mate uit die periode.

Links: het onderste deel van de spiltrap in de zuidelijke traptoren van de kapel.

Rechts: het bovenste deel van de spiltrap in de zuidelijke traptoren van de kapel.

Traptorens

De sacristieën worden geflankeerd door traptorens met naaldhouten spiltrappen, toegankelijk via deurkozijnen met paneeldeuren. De zuidelijke traptoren start op de begane grond, waar de vloer, wanden en spiltrap zijn afgewerkt. De vloer is betegeld in een sierlijk patroon, de wanden zijn gepleisterd en gewit. Dit deel van de trap heeft stootborden en is gelakt. Het bovenste

deel van het trappenhuis en de (open) spiltrap hebben geen afwerking. De wanden zijn alleen afgesmeerd. Dit deel van de trap leidt naar de zolder van de kapel. Het onderste deel van de trap ontsluit de zolder van de sacristie, die in gebruik is als berging voor (ongebruikte) onderdelen uit de kapel. Deze zolder heeft een zorgvuldig getimmerde houtconstructie, bestaande uit een 'waaier van halfspanten' met sloffen en kreupele stijlen die de driezijdige vorm van het dak volgen. Op de spanten liggen gordingen, voorzien van verticaal beschot met leien.

Van de noordelijke traptoren 'ontbreekt' het onderste deel (dit heeft ook nooit bestaan). De toegang bestaat uit een zolderluik in de sacristie. De zolder van de sacristie heeft een gelijke uitvoering als de zuidelijke sacristie. In het bovenste deel van de traptoren leidt een open spiltrap naar de kap van de kapel.

Links: de kapconstructie van de zuidelijke sacristie van de kapel, bestaande uit een spant en vier waaierend geplaatste halfspanten. Het leibescht is op de muurplaat, gordingen en nokbalk getimmerd.
Rechts: een van de kleine dakkapellen op de kap van de zuidelijke sacristie van de kapel, voorzien van een raam met glas-in-lood.

Beëindiging van de (open) spiltrap in de noordelijke traptoren van de kapel.

De kapconstructie van de noordelijke sacristie van de kapel, bestaande uit een spant en vier waaierend geplaatste halfspanten. Het leibeschet is op de muurplaat, gordingen en nokbalk getimmerd.

Gangen ter weerszijden van het schip

Het schip wordt geflankeerd door twee lage aanbouwen, gangen tussen het landhuis en het transept. De zuidelijke gang hoort bij de oorspronkelijke opzet van 1895, de noordelijke is toegevoegd in 1919. Deze gangen in 1919 maakten het mogelijk om het transept te bereiken (ruimte voor de pensionnaires) zonder door het zusterkoor te gaan (ruimte voor de zusters). De toegangen vanuit de kapel bestaan uit eikenhouten kozijntjes met paneeldeuren met glas-in-lood, gevat in een spitsboognis. Beide gangen hebben een afwisseling van bogen (ter plaatse van de steunberen) en een gedrukt tongewelf. De wanden en gewelven zijn gepleisterd en gewit. De gevels bevatten deurkozijnen met paneelglasdeuren en vensters met stolpramen. Op de ramen zijn losse glas-in-lood-panelen geplaatst. De zuidelijke gang heeft soortgelijke

vloertegels als de kapel, de noordelijke gang heeft een granitovloer met een strooirand en plint.

In de zuidelijke gang naast het schip bevindt zich een gedenksteen: ‘Deze steen is geplaatst door/ Zijne Excellentie Mgr B. Lorenzelli/ Internuntius van Z.H. Leo XIII/ ter herinnering aan de consecratie/ der Kloosterkerk/ door Z.D.H. Mgr CJM Bottemanne/ Bisschop van Haarlem/ – 6 juni 1895 –’

Links: de toegang tot de noordelijke gang naast het schip van de kapel, gevat in een spitsboognis. De deur is ingevuld met briefpanelen, vierpaspanelen en glas-in-lood (1919).

Midden: de zuidelijke gang naast het schip van de kapel (1894-'95). De bogen markeren de plaats van de (vergrote) steunberen. Daartussen bevinden zich gedrukte tongewelven.

Rechts: de noordelijke gang naast het schip van de kapel (1919).

10. Waardestelling

10.1. Gemeentelijk monument

De kapel is als onderdeel van het complex Huize Bijdorp sinds 15 oktober 2019 beschermd als gemeentelijk monument onder nummer Z23337.²⁰ Het beschermde complex bestaat uit het hoofdgebouw (1), wagenschuur met kas en oranjerie (2), moestuin met schuur en tuinmuren (3), wasserij (4), wagenschuur (5), stal (6), park- en groenaanleg met tuinbeelden en begraafplaats (7).

De kapel is onderdeel van onderdeel 1, het hoofdgebouw. De beschrijving is zeer uitgebreid, omdat het complex bestaat uit vele onderdelen. Daarom wordt hieronder alleen het voor het ‘pensionaat’ relevante deel uit de beschrijving en de waardestelling geciteerd.

Beschrijving Kapel:

“De kapel is opgetrokken in Neogotische stijl op een kruisvormige plattegrond, waarvan de absis een 3/8ste koorsluiting heeft, met in de (ingekorte) lancetvensters glas-in-lood. De gevels zijn opgetrokken in roodbruine baksteen in kruisverband met een natuurstenen plint en rijkelijk voorzien van rondboog- en spitsboognissen. Over de gevels lopen kunst- of natuurstenen banden, tandlijsten en andere sierlijke metseltoepassingen. De kozijnen zijn uitgevoerd als natuursteen traceringen, waarin glas-in-lood is gevat. De traptorens van de kapel en de dakruiter zijn bekrond met kruisbloemen. Het dak zelf is voorzien van leien in Maasdekking en wordt op verschillende plekken bekrond door pinakels. Aan de zuidmuur is een beeld van Sint Thomas aangebracht (summa Theologica). Het samenhangende interieur van de kapel is sober qua kleurstelling, zandsteenkleur met een rood accent ter plaatse van de ribben en een donkere gele kleur. Langs de wanden van het schip staan eikenhouten banken evenwijdig aan de muur. Deze zijn voorzien van houtsnijwerk. Ook de lambrisering en de glasdeuren - voorzien van glas-in-lood - zijn decoratief bewerkt. Bijzonder zijn de glasdeuren van de biechtstoelen (of kasten) met heiligenbeelden op de hoeken. De kruising is voorzien van een stergewelf, de rest is voorzien van een kruisribgewelf. Het interieur is in traveeën verdeeld door muurpijlers met kolonnetten voorzien van bladkapitelen. Het verlaagde koor heeft drie glas-in-lood ramen, aan de kruisingzijde beschilderd met engelen. De kapel heeft een houten halve verdieping. Ook tot het samenhangende interieur behoren het doopvont en de afwerking van de sacristie.”

Waardestelling Hoofdgebouw (incl. de kapel):

“Het hoofdgebouw aan de Veurseweg 3 is vanwege stedenbouwkundige, landschappelijke, architectuurhistorische, cultuurhistorische en ensemblewaarde voor de gemeente Voorschoten van algemeen belang als onderdeel van het voormalig landgoed Bijdorp:

- *Als herinnering aan de ontwikkeling van Voorschoten in het algemeen en de ontwikkeling van buitenplaatsen in Voorschoten in het bijzonder;*
- *Als ensemble onderdeel, in samenhang met de overige onderdelen van de voormalige buitenplaats, het hoofdgebouw waarop alle andere onderdelen zijn afgestemd;*
- *Vanwege het in de kern bewaard gebleven landhuis als 17de-eeuws classicistisch herenhuis met ornamentiek uit de 19de eeuw;*
- *Vanwege het gaaf bewaarde interieuresemble van de oude zaal (woonkamer*

²⁰ https://www.voorschoten.nl/inwoners-voorschoten/beleid-cultureel-erfgoed_41343/

- Fahrensbach, 19de eeuw);*
- *Vanwege de bijzondere en gaaf bewaarde architectuur van het kloosterensemble, kapel, pensionaat en noviciaat in neogotische stijl.*
 - *Vanwege de sobere, maar stilistisch kenmerkende ornamentiek aan het exterieur, in samenhang met de inrichting van de kapel;*
 - *Als herinnering aan het onderwijs in Voorschoten;*
 - *De middelbare meisjesschool als relatief gaaf bewaard voorbeeld van een school in sober Zakelijk Expressionistische stijl (Nieuwe Haagse School);*
 - *Als herinnering aan het Rooms-Katholieke leven in Voorschoten”*

10.2. Waardestelling

Voor de plaatsing als gemeentelijke monument heeft een ‘externe waardestelling’ plaatsgevonden, een vergelijking van een beredeneerde selectie van gebouwen en complexen in Voorschoten op basis van hun cultuurhistorische waarden. De plaatsing van het nieuwe pensionaat is gebaseerd op:

- Herinnering aan de geschiedenis van het rooms-katholieke leven in Voorschoten (klooster en school)
- Samenhang als onderdeel van het hele complex van Huize Bijdorp, een landhuis dat in de 19de eeuw is getransformeerd tot een klooster met school.
- De architectuurhistorische samenhang van het kloosterensemble, bestaande uit kapel, pensionaat en noviciaat in neogotische stijl.
- Vanwege de sobere, maar stilistisch kenmerkende ornamentiek aan het exterieur, in samenhang met de inrichting van de kapel;

Hoewel de kapel als ‘bouwkundige eenheid’ in zijn geheel is beschermd als gemeentelijk monument, hebben niet alle aspecten en onderdelen automatisch dezelfde cultuurhistorische betekenis voor het gebouw. Daarom heeft in het kader van een modernisering van het complex een ‘interne waardestelling’ plaatsgevonden, waarin een classificatie van waarden plaatsvindt van de samenstellende onderdelen van dit gebouw. Welke onderdelen en aspecten dragen meer of minder bij aan de afleesbaarheid van het ‘verhaal van dit specifieke gebouw’. Volgens de methode uit de ‘Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek’ uit 2009²¹ vindt daarvoor een classificatie plaats in:

- Hoge monumentwaarden: deze onderdelen/ aspecten zijn van cruciaal belang voor de structuur en/of betekenis van het object (‘afleesbaarheid van het verhaal van het gebouw’).
- Positieve monumentwaarden: deze onderdelen/ aspecten zijn van belang voor de structuur en/of betekenis van het object.
- Indifferentie monumentwaarden: deze onderdelen/ aspecten zijn van relatief weinig of geen belang voor de structuur en/of betekenis van het object.

Samenvatting bouw- en gebruiksgeschiedenis

Belangrijkste beoordelingscriterium is het ‘verhaal van het gebouw’, dat is gebaseerd op de bouw- en gebruiksgeschiedenis. Deze geschiedenis is in de voorafgaande hoofdstukken uitvoerig aan de orde geweest, daarom volgt hier een korte samenvatting.

²¹ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Stichting bouwhistorie Nederland, Vereniging Nederlandse Gemeenten, Atelier Rijksbouwmeester en Rijksgebouwendienst, *Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek*, Den Haag 2009.

De kapel is tot stand gekomen in 1894-'95, naar ontwerp van het bureau Margry & Snickers. Exterieur, interieur en meubilair zijn in neogotische stijl uitgevoerd. Het gebouw had tegen de zuidzijde van het schip een gang, waarmee het transept rechtstreeks toegankelijk was. Het transept was namelijk de plek voor de pensionaires, het schip of 'zusterkoor' voor de zusters. Na oplevering hebben nog diverse aanvullingen van het interieur plaatsgevonden, mede door schenkingen. Feitelijk vormden de decoratieve beschildering van het interieur in 1914 en de plaatsing van de nieuwe koorbanken (1915) de voltooiing van de eerste bouwfase.

In 1919 vond een kleine uitbreiding aan de oostzijde plaats, waarmee de kapel zonder voorruimte aangesloten werd op de middengangen op de begane grond en verdieping van het (voormalige) landhuis. Deze uitbreiding valt nog te herkennen aan de afwijkende gewelfvorm, een spitstongewelf in plaats van een kruisgewelf. Het orgelbalkon moet zijn aangepast met hergebruik van de bestaande borstwering. Tegen de noordgevel van het schip is een tweede gang gebouwd, waarmee de scheiding tussen profesten en pensionaires nog beter kon worden behartigd.

In de jaren dertig heeft een modernisering van het interieur plaatsgevonden, waarmee het neogotisch karakter werd verminderd. Het koor kreeg een nieuwe uitmontering, bestaande uit een verlaagd gewelf, kleinere vensters en een nieuw altaar. De decoratieve beschildering verdween onder witte schilderlagen. Alleen op de triomfboog zijn nieuwe beschilderingen aangebracht. Enkele neogotische beelden zijn vervangen, ander verloren hun huiven. De banken in het schip zijn versoberd door verwijderen van snijwerk. Het koor kreeg nieuw glas-in-lood.

Ook hebben nog aanpassingen plaatsgevonden in het meubilair. In 1937 zijn nieuwe banken geplaatst in transept vanwege het toegenomen aantal pensionaires. Het orgel dateert uit 1947. Verder zijn de vloer vernieuwd (1960), een bijgebouw gerealiseerd (1964), de banken uit 1937 vervangen door losse stoelen (1982) en een nieuwe kruisweg aangebracht.

Uitgangspunten en waarden

Op basis van dit overzicht van de bouw- en gebruiksgeschiedenis zijn heldere uitgangspunten bij de waardestelling te destilleren.

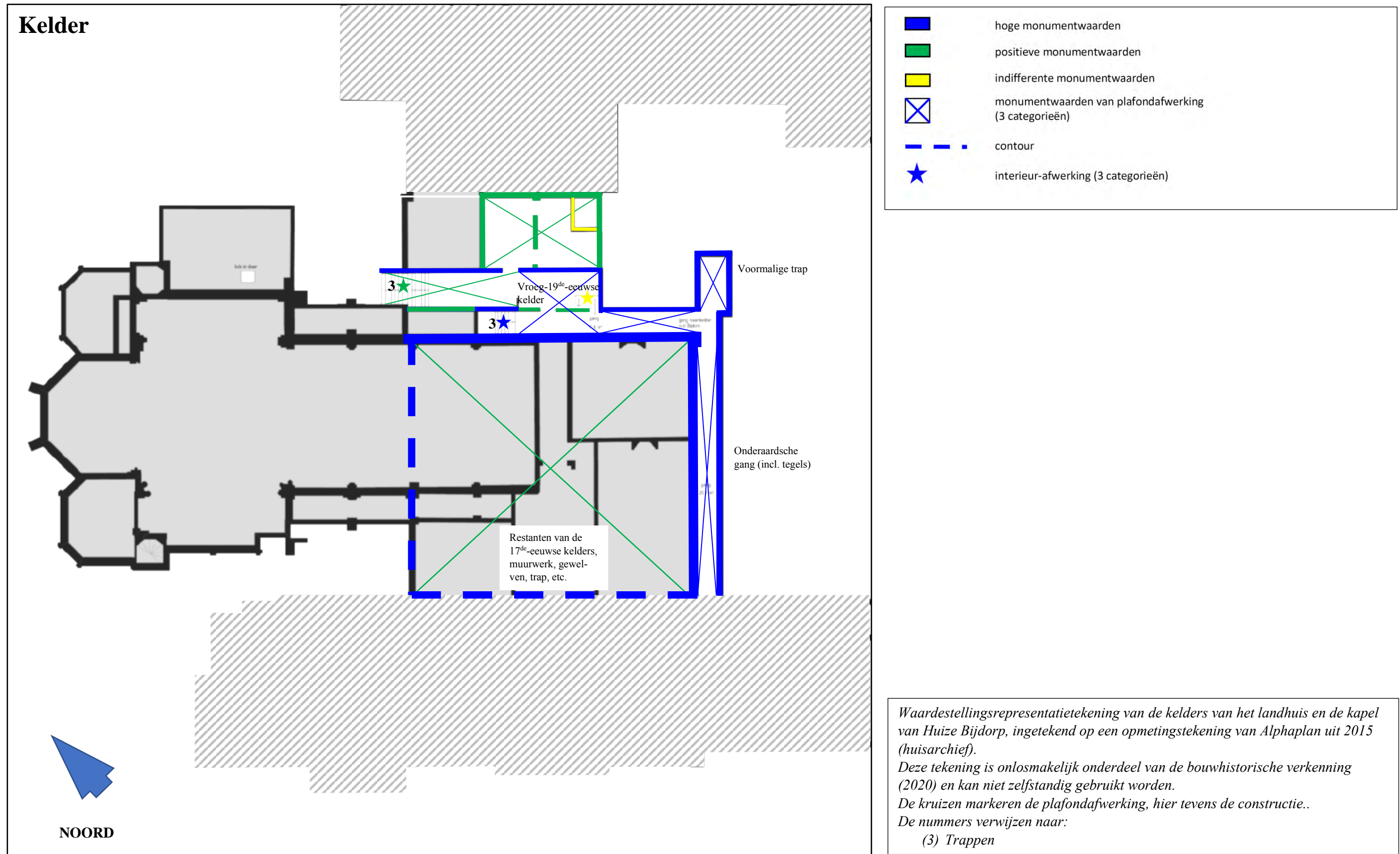
De kapel ontleent hoge monumentwaarden aan de oorspronkelijke opzet van exterieur en interieur in een rijk gedecoreerde neogotische stijl. Het is een kenmerkend ontwerp voor het bureau van Margry & Snickers, een van de toonaangevende architectenbureaus voor neogotische kerkelijke gebouwen in de late 19de eeuw. Onderdeel van de kapel zijn de bijbehorende sacristieën, de beide traptorens op de hoeken van de dwarsbeuken, de zuidelijke gang (naast het schip) en de vieringtoren. De uitbreiding van het kerkship (1919) en de noordelijke gang (1919) zijn in dezelfde stijl uitgevoerd, waarmee ze een wezenlijk onderdeel zijn van de neogotische kapel.

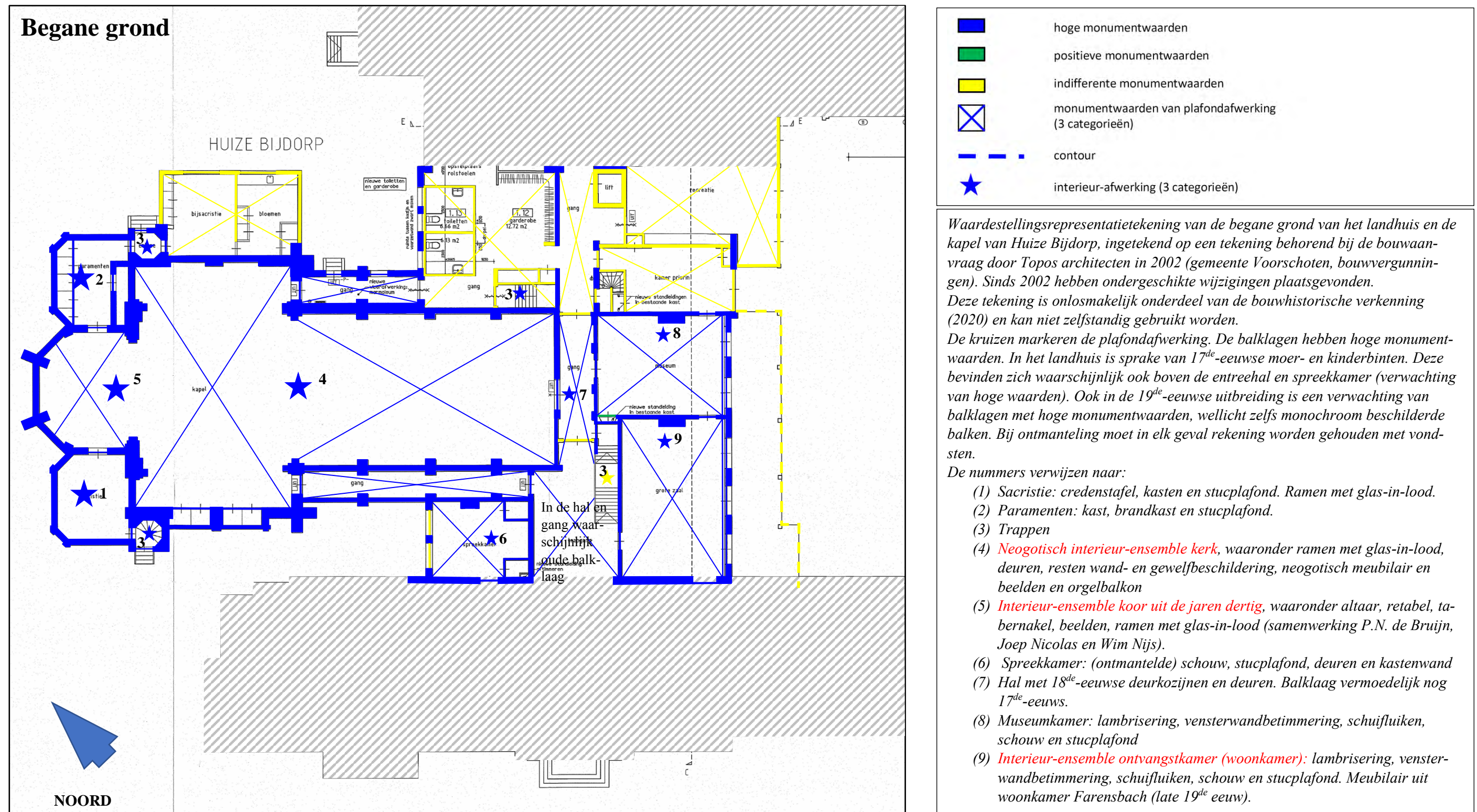
Ook het neogotische interieur heeft hoge monumentwaarden, evenals het meubilair in die stijl. Er is sprake van een (onvolledig/ aangepast) ensemble in zijn oorspronkelijke context. Hiertoe behoren de glas-in-loodramen, de neogotische banken van de zusters (zusterkoor/ schip), de biechtstoelen, vaste kasten in de sacristieën, een credenstafel en het orgelbalkon. Verder zijn er nog enkele beelden en wijwaterbakjes. De decoratieve schilderijen in schip en transept (1914) zijn nog aanwezig onder de witte beschildering. Op het orgelbalkon zijn de enige twee neogotische schilderijen behouden (1919). De deurkozijnen, deuren en bovenlichten hebben hoge monumentwaarden vanwege hun passende neogotische uitvoering en glas-in-lood.

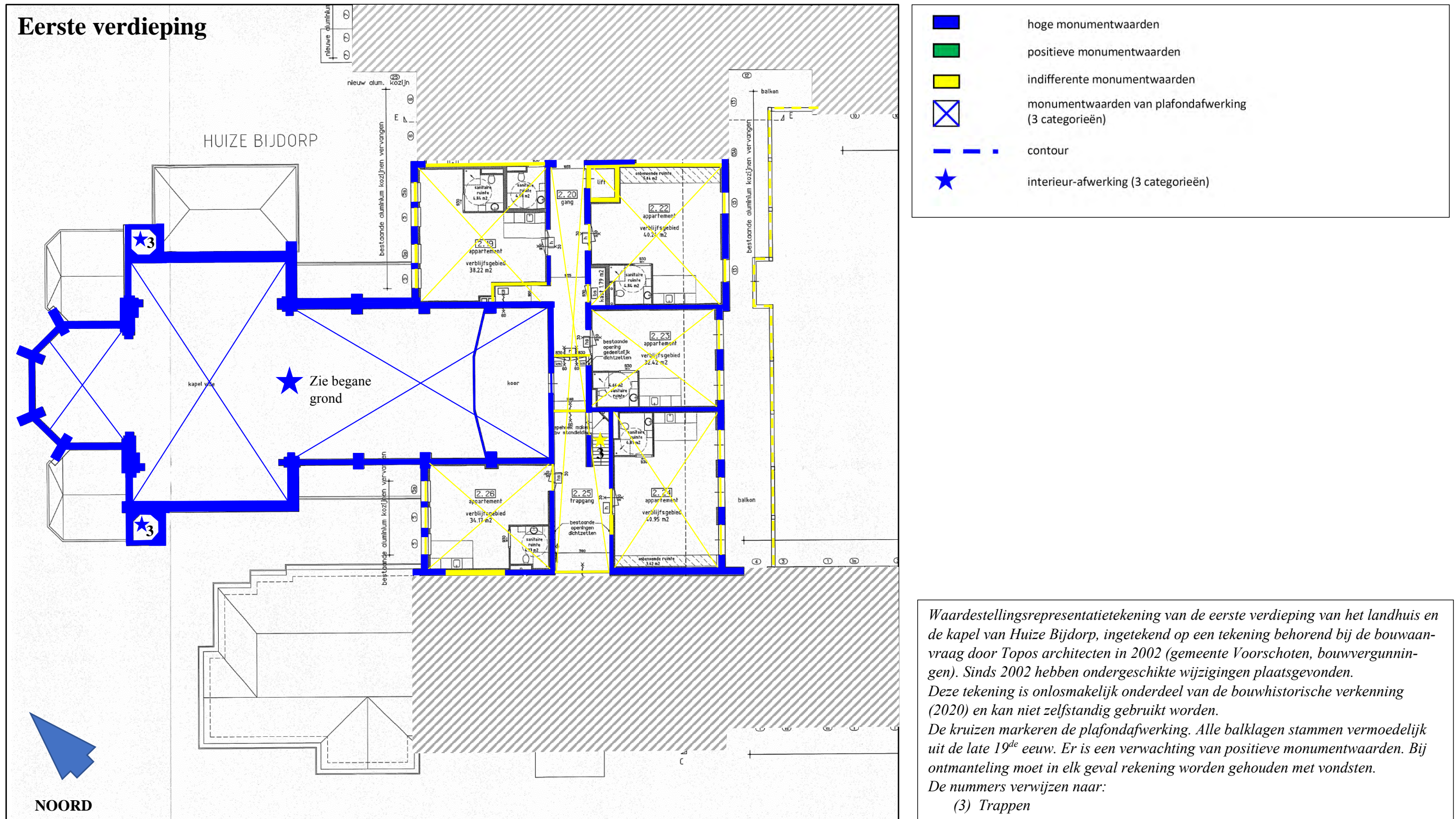
De beide traptorentjes bevatten ambachtelijk uitgevoerde spiltrappen naar de daken van de beide sacristieën en het dak van de kapel. De kapconstructies van kapel en aanbouwen zijn ambachtelijk en traditioneel in opzet, materialisatie en uitvoering. Ook deze elementen hebben hoge monumentwaarden.

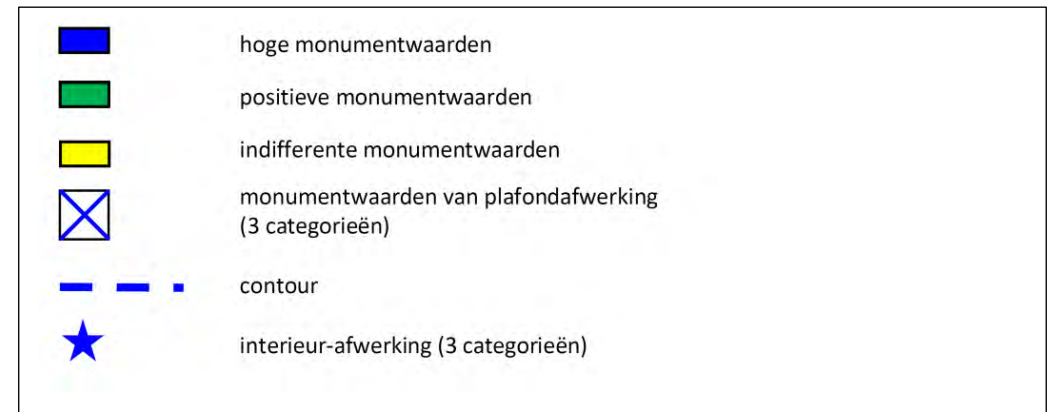
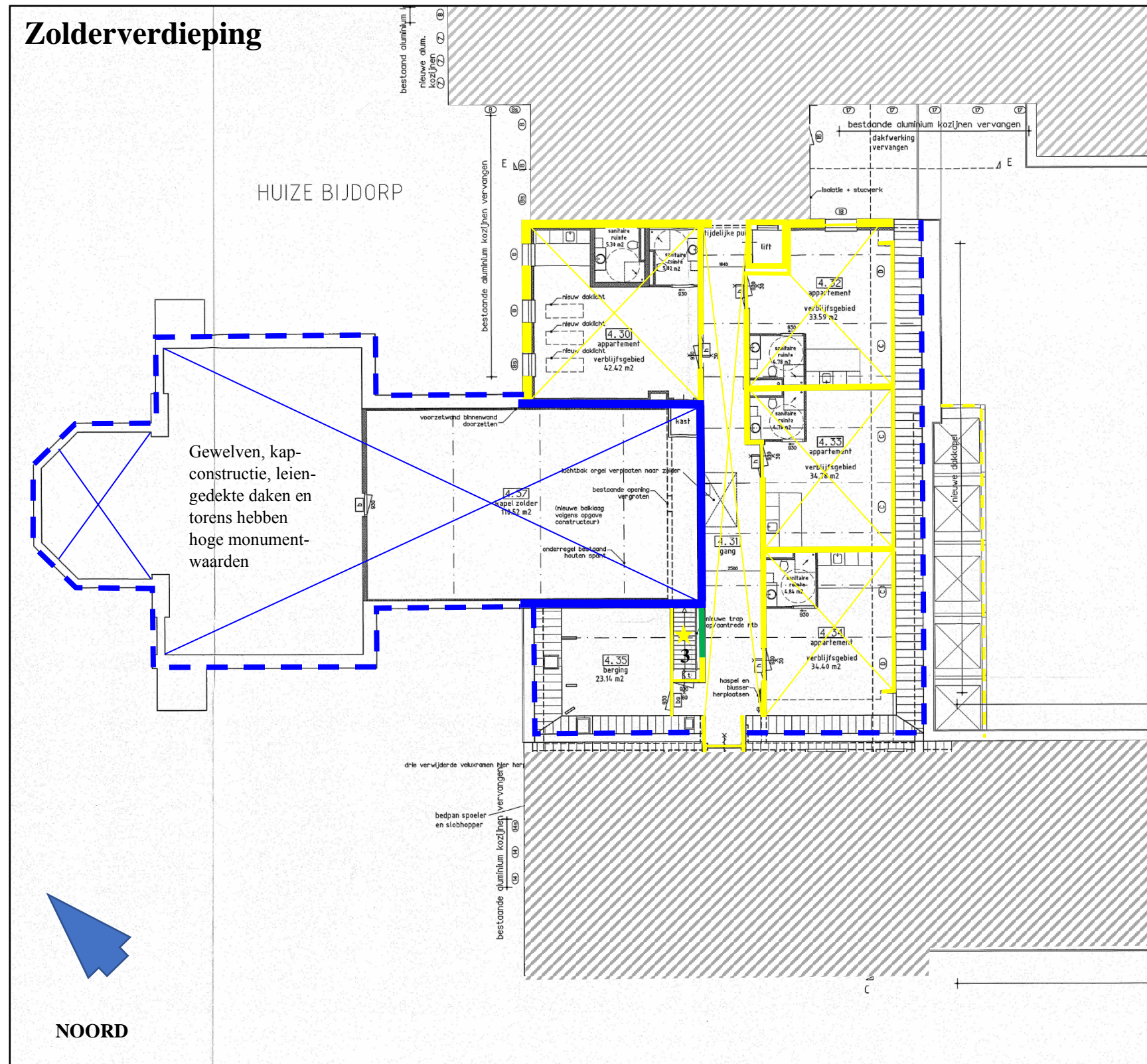
Binnen het ensemble van de interieur-afwerking neemt het koor een bijzondere plek in, niet alleen door de religieuze betekenis. Ook de modernisering uit de jaren dertig hebben hoge monumentwaarden. Feitelijk is er sprake van een 'deel-ensemble'. Het koor vertoont namelijk een opvallende modernisering uit de jaren dertig, die zich enerzijds manifesteert als een versobering van de oorspronkelijke neogotische opzet maar anderzijds als een bijzondere aanvulling van hoge (ontwerp)kwaliteit. In het koor zijn vloer, wanden en gewelf vernieuwd, inclusief de vensters met glas-in-lood. De meeste zorg is besteed aan het altaar met het bijzondere altaarstuk, tabernakel en het glas-in-lood (met verbeeldingen van de werken van de zusters). De afbeeldingen verwijzen naar de kloosterorde, de congregatie en de goede werken van de zusters. Het ontwerp van verbouwing en inrichting is getekend door de 'huisarchitect' P.N. de Bruijn, die hiermee blijk gaf van een zeer breed oeuvre. De uitvoering was in handen van de beste en meest toonaangevende kunstenaars en bedrijven in die periode, waaronder Joep Nicolaas en de Utrechtse edelsmederij Brom (Bernulphusgilde).

De toevoegingen van na de tweede wereldoorlog hebben veel minder betekenis in de context van deze samenhangende neogotische afwerking en inrichting en het ingevoegde ensemble uit de jaren dertig. Ze hebben ook minder zelfstandige betekenis. Dat geldt voor de vloerafwerking, de losse stoelen in het transept, het orgel en kruisweg (positieve monumentwaarden). De aangebouwde kapel voor misdienaars en berging (1964) heeft indifferente monumentwaarden, vanwege de schrale architectuur en materialisatie evenals de ongelukkige positie ten opzichte van de representatieve gevelarchitectuur van de noordelijke dwarsbeuk.

Waardstellingsrepresentatietekening van de zolderverdieping van het landhuis en de kapel van Huize Bijdorp, ingetekend op een tekening behorend bij de bouwaanvraag door Topos architecten in 2002 (gemeente Voorschoten, bouwvergunningen). Sinds 2002 hebben ondergeschikte wijzigingen plaatsgevonden. Deze tekening is onlosmakelijk onderdeel van de bouwhistorische verkenning (2020) en kan niet zelfstandig gebruikt worden. De kruisen markeren de plafondaafwerking. De kapconstructie van het landhuis heeft positieve monumentwaarden (boven plafonds), die van de kapel hoge monumentwaarden. Bij ontmanteling moet wel rekening worden gehouden met vondsten. De nummers verwijzen naar: (3) Trappen.